

MASTER

Groen als kracht van een wederopbouwwijk strategie en ontwerp voor de groene ruimte in en rondom Pottenberg

Fonck, M.

Award date:
2011

[Link to publication](#)

Disclaimer

This document contains a student thesis (bachelor's or master's), as authored by a student at Eindhoven University of Technology. Student theses are made available in the TU/e repository upon obtaining the required degree. The grade received is not published on the document as presented in the repository. The required complexity or quality of research of student theses may vary by program, and the required minimum study period may vary in duration.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain

GROEN ALS KRACHT VAN EEN WEDEROPBOUWWIJK

Strategie en ontwerp voor de groene ruimte in en rondom Pottenberg

Titel

Groen als kracht van een wederopbouwwijk
Strategie en ontwerp voor de groene ruimte in en
rondom Pottenberg

Student

Michelle Fonck
0549966

Afstudeercommissie

Dr.ir. Kees Doevendans
Ir. Reinder Rutgers
Dr.ir. Michiel Dehaene

Contact

Michelle Fonck
michelle.fonck@gmail.com

Tu Eindhoven
Den Dolech 2
5612 AZ Eindhoven
040-2479111

December 2011

*accord
C. Doevendans
8-12-11*

VOORWOORD

Met dit afstudeerproject sluit ik de master 'Urban design and planning' af binnen de opleiding 'Architecture, building and planning' aan de Technische universiteit Eindhoven.

Tijdens mijn opleiding heb ik altijd een bijzondere interesse gehad in de openbare ruimte en dan voornamelijk de ruimte die bedoeld is voor iedereen, daar waar activiteiten en ontmoetingen plaatsvinden. Ik stond tijdens dit afstudeerproject versteld van de leegte in de openbare ruimte in de naoorlogse wijken. Ik was nieuwsgierig naar de oorsprong hiervan en ervan overtuigd dat er een betere leefomgeving ontstaat wanneer er ruimtelijk ingegrepen wordt. Met veel fascinatie en plezier heb ik dan ook gewerkt aan dit afstudeerproject waarin ik onderzoek deed naar de naoorlogse wijk Pottenberg in Maastricht. Ik kwam erachter dat deze wijk is opgezet volgens een nauwkeurig uitgedachte strategie en dat de ontwerpers van toen dezelfde motivatie hadden als die ik nu heb: zorgen voor een goede leefomgeving.

Het formuleren van de strategie en het komen tot een ontwerp was voor mij een moeizaam proces. Er zijn namelijk veel mogelijkheden om met 'ruimtelijk ingrijpen' bij te dragen aan de leefbaarheid van de wijk. Ik wilde hierin graag 'de perfecte keus' maken. Dit eindproduct was er niet geweest zonder de hulp en steun van de mensen om mij heen.

Graag zou ik hen daarvoor willen bedanken: Mijn afstudeercommissie voor het begeleiden van mijn afstudeerproces; Carlos Apers, van de gemeente Maastricht, voor de inspiratie en informatie; Het onofficiële atelier voor de brainstormsessies en met hen alle andere studiegenoten van 'vloer 5': het was erg fijn om in jullie gezelschap te mogen werken. Daarnaast wil ik graag mijn vrienden en familie bedanken voor hun steun en vertrouwen, niet alleen tijdens mijn afstuderen, maar tijdens mijn hele studieperiode. En Ditmar, bedankt dat je er altijd voor mij bent.

SAMENVATTING

De naoorlogse wijk Pottenberg in Maastricht functioneert niet meer zoals deze ooit gepland en gebouwd is en er is een gemis op het gebied van levendigheid en leefbaarheid.

In dit afstudeerproject is onderzocht wat de veranderingen zijn in de wijk Pottenberg tussen de opbouw van de wijk en nu, en hoe ruimtelijk ingrijpen zou kunnen bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk.

De wijk Pottenberg is gebouwd als onderdeel van de naoorlogse uitbreidingswijken 'Parochiewijken West' in Maastricht. De parochiewijken werden in een krans om de stad gepland en lagen hierdoor tussen de stad en het landschap. Ze werden als compositie ontworpen en in een korte tijd gebouwd; dit maakt deze uitbreiding anders dan de organische groei van de stad tot dan toe. De wijken zijn ontworpen volgens de parochiegedachte. Deze gedachte gaat ervan uit dat de stad bestaat uit afzonderlijke wijken die elk een harmonieuze gemeenschap herbergen.

In de jaren zestig voorzagen de ruimtelijke kaders van Pottenberg de parochiegemeenschap in de dagelijkse levensbehoeften. De bewoners ontmoetten elkaar op straat, bij de winkels, de school, de kerk en de verenigingen in de wijk. Er werd gewandeld in het landschap rondom en gespeeld in de speeltuinen in de wijk. Er was een samenhangingsgevoel en sociale controle. De publieke sfeer was voelbaar in publieke ruimte in en rondom Pottenberg.

Tegenwoordig speelt het dagelijks leven zich voor een groot gedeelte af buiten de wijk. De boodschappen worden in het stadsdeelcentrum gehaald, de basisscholen liggen verdeeld over

het stadsdeel en vrijetijdsbesteding vindt ook voornamelijk buiten de wijk plaats. Er zijn wel een aantal buurtgerichte voorzieningen, zoals het buurthuis en het buurtcentrum. Deze voorzieningen, net als de wijkoverstijgende voorzieningen in Pottenberg, maken echter geen gebruik van de publieke ruimte. Ook de verschillende verblijfsplekken in en rondom Pottenberg worden niet gebruikt. De publieke sfeer is niet meer aanwezig in de publieke ruimte van de wijk. Hierdoor mist Pottenberg levendigheid en leefbaarheid.

De positie van Pottenberg is in vijftig jaar veranderd van 'een wijk als een zelfstandige eenheid', naar 'een wijk als onderdeel van de stadsstructuur'. De fysieke kaders van Pottenberg zijn echter grotendeels hetzelfde gebleven.

De openbare ruimte in de wijk speelt een grote rol in het faciliteren van de publieke sfeer. Een herstructurering van de openbare ruimte zal ervoor zorgen dat de publieke sfeer weer voelbaar wordt in de publieke ruimte. Een groot deel van de openbare ruimte in en rondom Pottenberg is groene ruimte, welke voornamelijk dienst doet als kijkgroen. De groene ruimte wordt in de herstructurering gebruikt als de kracht van deze wederopbouwwijk. Een herinrichting van deze groene ruimte kan op korte termijn gerealiseerd worden en kan geschieden naast latere herstructureringen van bijvoorbeeld het woning- en winkelbestand.

Het herinrichten van de groene ruimte en daarin de verbetering van de verbindingen van het langzame verkeer zijn de pijlers van de herstructurering. De groene ruimte in en rondom Pottenberg wordt op verschillende schaalniveaus heringericht, waardoor de betekenis van de groene ruimte verandert voor zowel het stadsdeel, als ook de wijk. Door de bewoners, bezoekers en gebruikers te betrekken bij de herinrichting

---

zal de sociale betrokkenheid groeien en daarbij de sociale controle en het verantwoordelijkheidsgevoel. De nieuwe verbindingen zorgen voor een betere inbedding van Pottenberg in de stadsstructuur. Daarnaast wordt ook toegankelijkheid van de groene ruimte en de verblijfsplekken in en rondom de wijk verbeterd. Het ruimtelijk ingrijpen zal leiden tot meer en ander gebruik van de groene ruimte en de verblijfsplekken in en rondom de wijk ; dit zal bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk Pottenberg.

SUMMARY

Green space: the strength of the post-war neighbourhood Pottenberg

Pottenberg, a post-war neighbourhood in Maastricht has lost its original function as a spatial framework for a harmonious community and there is a lack of liveliness and liveability in the neighbourhood.

This graduation thesis is about the changes in Pottenberg between the present-day neighbourhood and the neighbourhood at the time when it was constructed. Furthermore a strategy and a design of the public space is given to improve liveability in the neighbourhood.

Pottenberg was built as part of the post-war expansion neighbourhoods called “Parochiewijken West” in Maastricht. The “parochiewijken” or “parish neighbourhoods” were planned to be laid out as a wreath around the city, situated between the city and the countryside. The neighbourhoods were designed and built as a ‘package’, in a short period, which makes this expansion very different from the organic growth of the city. The “parish principle” was used to oversee this expansion. This principle holds that a city which is divided into different neighbourhoods which each house their own harmonious community .

In the sixties the spatial framework of Pottenberg provided the community in its daily needs in life. The residents met in the streets, in shops, at school, in church and at associations in the neighbourhood. Children played in the playgrounds and the residents made walks into the countryside surrounding the neighbourhood. There was a feeling of solidarity and social control. The public

atmosphere could be felt in and around the public space in Pottenberg.

Nowadays the facets of daily life are mainly found outside the neighbourhood. Groceries are done in the district centre churches have been clustered, schools are chosen by vision and culture and are spread around the district and leisure activities are mainly undertaken outside the surroundings. In Pottenberg, most of the shops for groceries have been converted into cross-district facilities such as shops for furniture, fashion and kitchen supplies. There are still some facilities in Pottenberg which are neighbourhood-based, such as the “community centre”, but these facilities do not use the public space. The public atmosphere has changed and is no longer present in the public space of the neighbourhood. Because of this Pottenberg lacks liveliness and liveability.

The position of Pottenberg has changed over the last fifty years from “a neighbourhood as an independent unit” to “a neighbourhood as part of the city’s structure”. The physical framework of Pottenberg has mainly remained the same .

The public space in the neighbourhood is of huge significance in facilitating the public atmosphere. Restructuring the public space will improve the connection to the public atmosphere. A large part of the public space in and around Pottenberg is green space, but this green space is not accessible. Redeveloping this green space will change the neighbourhood for the better. This approach allows for short-term redevelopment and can be done separately from other later restructuring of, for instance, the housing stock and shops.

The main interventions of the restructuring will add purposes to the green space and improve the connections of slow traffic. The green space in and around

---

Pottenberg will be renewed on different scale levels, which means that the purposes of the green space for the surroundings as well as for the neighbourhood itself will change. Involving residents, visitors and users will increase social concern and a sense of responsibility. New connections will improve how Pottenberg is embedded within the city's structure and increase the accessibility of the green space. The intervention in the public space will lead to more and different use of the green space and the residential areas in the neighbourhood and the surroundings; this will contribute to the liveability of the Pottenberg neighbourhood.

INHOUD

VOORWOORD	III
SAMENVATTING	IV
SUMMARY	VI
INLEIDING	X
1. DE TOTSTANDKOMING VAN POTTENBERG	6
Ontwikkeling van Maastricht	6
De wederopbouw	10
De parochiegedachte	12
Parochiewijken West	19
2. DE WIJK ALS EENHEID [1960]	22
Positie in de stad	22
Omgeving van Pottenberg	24
Wonen in Pottenberg	26
Voorzieningen in Pottenberg	28
De openbare ruimte in Pottenberg	30
3. DE WIJK BINNEN DE STEDELIJKE STRUCTUUR [2010]	32
Positie in de stad	32
Omgeving van Pottenberg	34
Wonen in Pottenberg	38
Voorzieningen in Pottenberg	40
De openbare ruimte in Pottenberg	42
CONCLUSIES ONTWIKKELING POTTENBERG	51

---

4. POTTENBERG PARKWIJK [2010+]	52
Groen als kracht van de wijk	52
Recreatieterreinen	54
‘Via Regia’ park	55
Wijkcentrum	56
Groen bij etagewoningen	58
Conclusie	60
5. ONTWERP	62
Uitgangspunten voor het ontwerp	62
Ontwerp van het Park	64
Ontwerp collectieve tuinen	72
CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	74
BRONVERMELDING	76
BIJLAGE	

INLEIDING

De naoorlogse wijk Pottenberg in Maastricht is toe aan een herstructurering. De wijk functioneert niet meer zoals deze ooit gepland en gebouwd is.

Aanleiding voor het onderzoek

Stedenbouwkundige Carlos Apers, werkzaam bij de gemeente Maastricht, wees mij in een gesprek op de interessante, doch problematische ontwikkelingen in de naoorlogse Parochiewijken in het westen van Maastricht.

De Parochiewijken West in Maastricht zijn na de oorlog in het noordwesten van de stad gebouwd voor de samenleving in de jaren zestig. Deze wijken werden ieder voorzien van een eigen centrum met winkels voor de dagelijkse boodschappen, scholen en een kerk. Ze zouden ieder een eigen parochiegemeenschap herbergen. De wijken werden ruim opgezet met veel openbare ruimte en de woningen waren modern voor die tijd. De middenklasse vestigde zich in de nieuwe wijken, de inwoners haalden hun boodschappen in de wijk, gingen naar de kerk en de kinderen speelden op de speeltoestellen. De wijk functioneerde zoals dit beoogd was. De maatschappij veranderde echter snel en daarbij de positie van de wijk in de stad.

De opzet voor een parochiegemeenschap is tegenwoordig niet meer relevant. De wijken functioneren niet meer als een op zichzelfstaande eenheid. Het voorzieningenaanbod is grotendeels veranderd naar wijkoverstijgende voorzieningen. Een minderheid van de bewoners gaat nog naar de kerk. De woningen zijn verouderd, er is een hoog percentage sociale huurwoningen en het gemiddelde inkomen is laag.

Tijdens observaties in de wijken viel op dat het erg rustig was op straat. Er is wel verplaatsingsverkeer op de doorgaande wegen in de vorm van gemotoriseerd verkeer en fietsers, maar er zijn weinig voetgangers en er wordt nauwelijks verbleven in de openbare ruimte. Ook de plekken die zijn ingericht om te verblijven en te gebruiken, liggen er leeg bij, zowel overdag als in de avonden en de weekenden. Door het geringe publiek dat verblijft in de wijken, missen de wijken levendigheid. Het is duidelijk dat er ruimtelijk gezien ook een vraagstuk ligt. Er is een mismatch tussen de ruimtelijke kaders, die grotendeels hetzelfde zijn als in de jaren zestig, en de maatschappij, die inmiddels veranderd is.

Het onderzoek

Voor het onderzoek zal gebruik gemaakt worden van de casus Pottenberg, een van de naoorlogse parochiewijken in Maastricht. Deze wijk heeft nog geen herstructurering ondergaan en er wordt momenteel gewerkt aan een buurtontwikkelingsplan.

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van de ontwikkelingen in de naoorlogse parochiewijk Pottenberg en het geven van een ruimtelijke strategie welke zal bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk. De onderzoeksvraag luidt als volgt: Wat zijn de veranderingen in Pottenberg tussen de opbouw van de wijk en nu en hoe zou ruimtelijke ingrijpen kunnen bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk?

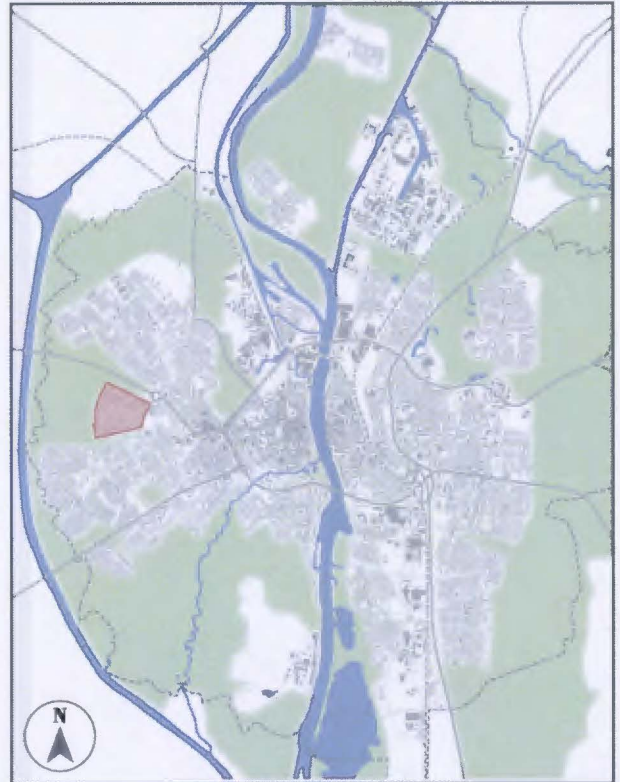
Opbouw rapport

De onderzoeksvraag is tweedelig. Het antwoord op de eerste vraag: ‘Wat zijn de veranderingen in en rondom de wijk Pottenberg tussen de opbouw van de wijk en nu’ zal gevormd worden in de eerste drie hoofdstukken.

In hoofdstuk een wordt de totstandkoming van Pottenberg, als onderdeel van de wederopbouw, in kaart gebracht. Hoofdstuk twee laat zien hoe de wijk in de jaren zestig werd opgebouwd en hoe deze functioneerde. Daarna zal in hoofdstuk drie duidelijk worden hoe Pottenberg nu functioneert en welke positie deze inneemt in de stad. Na deze drie hoofdstukken zal kort geconcludeerd worden wat de belangrijkste veranderingen zijn in en rondom Pottenberg tussen de opbouw in de jaren zestig en nu.

In hoofdstuk vier wordt een ontwikkelingsstrategie gegeven, welke een antwoord geeft op de vraag: ‘Hoe kan ruimtelijk ingrijpen bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk’, Deze strategie zal verduidelijkt worden in hoofdstuk vijf. Dit hoofdstuk bevat het ontwerp van een uitsnede van het gebied.

Het rapport zal worden afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

Figuur 1. Ligging Pottenberg in Maastricht.

1. DE TOTSTANDKOMING VAN POTTENBERG

ONTWIKKELING VAN MAASTRICHT

De wijk Pottenberg werd gebouwd als onderdeel van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog in het westen van Maastricht. De ontwikkeling van de wijken na de oorlog was echter volkomen anders dan de ontwikkeling die de stad tot dan toe had doorgemaakt. Daarom wordt eerst een schematische weergave gegeven van hoe de stad is gevormd van een Romeinse nederzetting, naar een handelsstad en industriestad.

Figuur 3. Plattegrond Maastricht 1740
[bron: Anoniem, kaartenbak RHCL]

Figuur 2. Plattegrond Maastricht 1588
[bron: L. Giucciardini, kaartenbak Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL)]

Figuur 4. Maquette Maastricht 1752
[bron: L. Daubancourt, Bouwrevue 1959]

Romeinse tijd 1^e - 5^e eeuw

Figuur 5. 1
[bron 5.1 t/m 5.5: Bewerkte kaartjes uit de Bouwrevue 1959]

- 53 voor Chr. Legioenen van Ceasar passeerden de Maas.
- 1e eeuw na Chr. Heerbaan van Gallie, ontstaan van een Romeinse nederzetting op snijpunt met Maas. (zie rode lijn)
- Van 2e tot 5e eeuw Galloromeinse nederzetting.
- Einde 3^e/4^e eeuw aanvallen Barbaren en versterking municipium.
- In 4^e eeuw Bisschop st. Servatius uit Tongeren naar Maastricht
- Maastricht is een bestuurscentrum van wereldlijk en geestelijk gezag. een bedevaartplaats en religieuze trekpleister voor pelgrims naar het graf van st. Servatius.

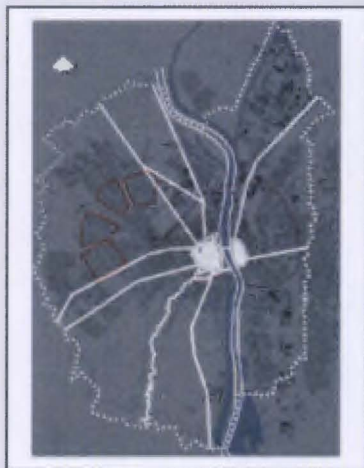
Karolingische en post- karolingische periode 8^e - 11^e eeuw

5.2

- De Franken vestigen zich blijvend in Maastricht.
- In de 8e eeuw wordt de zetel van het bisdom naar Luik verplaatst en wordt Aken door Karel de Grote verheven tot residentie en kroningsstad, daarmee is de kans om tot bestuurscentrum uit te groeien voor Maastricht verkeken.
- Omstreeks 830 na Chr. is Maastricht een dichtbevolkte handelsstad met een belangrijke haven.
- Gebouwd: Onze Lieve Vrouweplein en kerk (4e eeuw), Vrijthof, St.Servaaskerk (6e eeuw), de koningshoeve Vroenhof, kerk in Wijk (10e eeuw), O.L.V. basiliek en St.Servaasbasiliek (11e eeuw)

1^e ommuring 1229 - ca 1350

5.3

- In 1229 werd verlof gegeven voor ommuring.
- Maastrichtse kooplieden nemen deel aan de Europese handel, de handel en nijverheid leiden tot uitbreiding van de stad.
- Maastricht wordt in de 12e eeuw een industriestad. Gedreven in de lakenindustrie, leerlooindustrie en pottenbakindustrie.
- 1275 houten brug over de Maas verwoest, stenen St. Servaasbrug gebouwd.
- Tweeherigheid: de magistraat met Luikse en Brabantse helft.

2^e en 3^e omwalling en gordel buitenwerken ca 1350 - 19^e eeuw

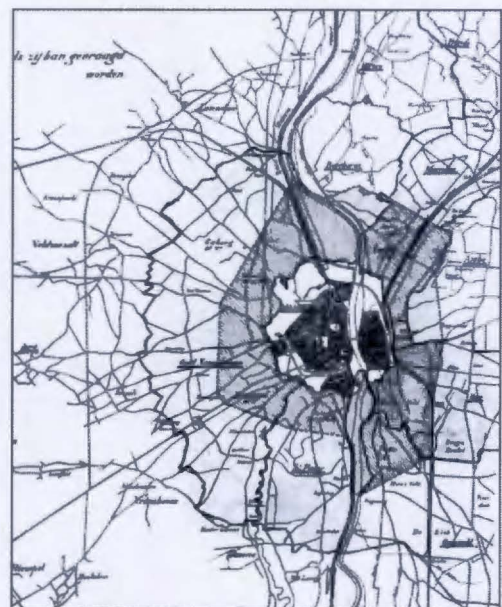
5.4

- Midden 14e eeuw verrijst een tweede walmuur, deze omsluit een gebied van ca. 100ha met een bevolking van ca. 10.000 inwoners.
- Betekenis neemt toe, mede door de betekenis als knooppunt op de weg van Antwerpen naar Duitsland. (Zie rode lijn) Dit is nu de Via Regia

- Middeleeuwse grootstad, vesting en garnizoensstad. 1500: 3e omwalling.
- Tot 1632 Maastricht als sleutelstad tot de Zuidelijke Nederlanden, waarna vesting tegen aanvallen vanuit Frankrijk, uitbreiding fortificaties.
- 16e en 17e eeuw: bouw van de buitenwerken.
- Midden 17e eeuw: 20.000 inwoners, Maastricht als centrum van kunst en cultuur.
- Franse bezetting (1748-1814)
- 1814: stad onderdeel van nieuw koninkrijk, als schakel tussen Luikse industriebekken en Hollandse havensteden.
- Belgische blokkade (1830-1839) en uiteindelijk een verdeling Limburgse landschap. Maastricht, als hoofdstad, verliest een groot deel van haar land en wordt een grensstad.

Figuur 6. "Plan van de stad" ca. 1885
[bron: 2000 jaar Maastricht, 2010]

Figuur 7. Uitbreiding gemeente, 1911
[bron: J.H. Vluggen, kaartenbak RHCL]

Na de ontmanteling 1868 - 1940

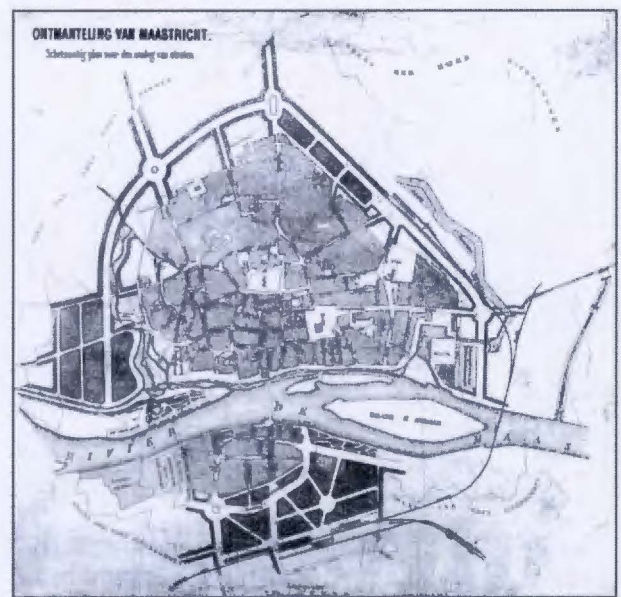
5.5

- Betere verbindingen door aanleg spoorwennet en aanleg kanaal met andere grote steden in regio. Vestigen van fabrieken tot in de binnenstad.
- Door industrialisatie woningnood en tekort aan woonoppervlakte door walmuren.

- 1887: Ontmanteling van de vesting en aanleg verkeersboulevards. Nieuwe fabrieks- en woningcomplexen langs en rond oude vestingring.
- 1905: Plan van Uitbreiding in het kader van nieuwe Woningwet. Uitgifte van gronden ten behoeve van de volkswoningbouw.
- 1920: grondaanwinst: 2.766 hectaren grond van de gemeenten Oud-Vroenhoven, Sint Pieter en delen van Amby, Borgharen, Gronsveld, Heer en Meerssen.
- 1916 - 1940: veel woningbouwactiviteiten in de sociale woningbouw.
- Woningproductie blijft achterlopen, de uitleg is structuurloos en de werkgelegenheid biedt te weinig differentiatie.
- In de jaren na 1930 is er een depressie gevolgd door de Tweede Wereldoorlog.

Figuur 8. Ontmanteling Maastricht 1872
[bron: Anoniem, kaartenbak RHCL]

Figuur 9. Ontmanteling plan 1872
[bron: Anoniem, kaartenbak RHCL]

DE WEDEROPBOUW

Na de Tweede wereldoorlog was de woningnood in Maastricht erg hoog, deze woningnood was al decennia lang een probleem, maar de oorlogsschade had het probleem nog groter gemaakt. Brylka (1992) stelt dat Maastricht met 33% woningtekort koploper hierin was, vergeleken met bijvoorbeeld 8% in Amsterdam, 10% in Rotterdam, 18% in Den Haag en Eindhoven en 19% in Nijmegen.

De Wederopbouw werd gestart onder supervisie van Frans Dingemans, voorheen zelfstandig architect, maar vanaf 1943 directeur van de Dienst Stadsontwikkeling. In de beginjaren borduurde Frans Dingemans nog voort op het uitbreidingsplan uit 1941, ontwikkeld door Klijnen. Het opbouwen verliep echter zeer traag, er was sprake van rantsoenering en een gebrek aan bouw materiaal en geschoold personeel. Er werden wel noodwoningen bijgebouwd, maar de snelle groei van

de bevolking haalde de toename van het aantal woningen steeds weer in. Door de blijvende bevolkingsgroei en het blijvende woningtekort, voldeed het plan uit 1941 niet meer. Er was behoefte aan een beter inzicht in de opgave en een structuur om deze aan te pakken.

Om het vraagstuk te overzien liet het stadsbestuur in 1952 een sociaaleconomische analyse opstellen door de planoloog Jos Vliegen. Deze analyse had betrekking op bevolkingsprognoses, woningbehoefte, bouwprogramma's, woningdifferentiatie en woningspreiding. De bevolkingsgegevens werden verder gekoppeld aan de omvang van de werkgelegenheid, onderwijsbehoefte, winkelvoorzieningen en recreatie. De resultaten leidden in 1954 tot een structuurplan voor de gemeente.

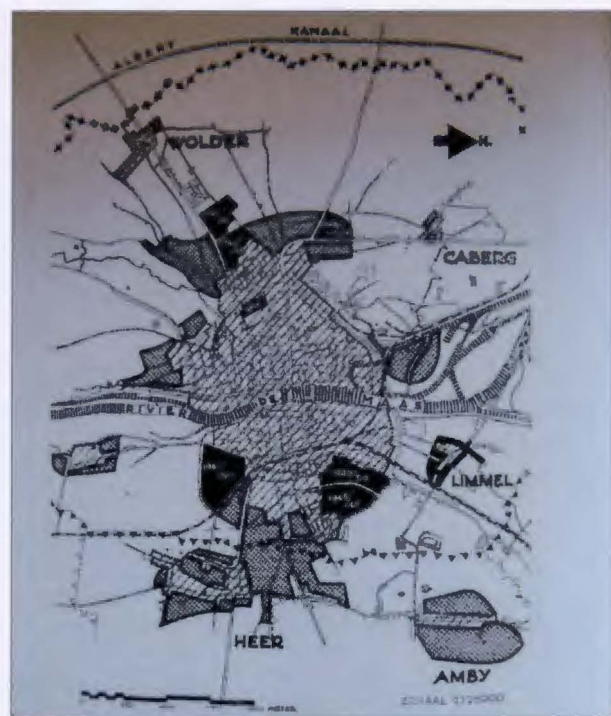
De bestemming van de binnenstad was veranderd naar een "city voor de gehele regio", met winkels en bestuurscentra. Om het centrum heen

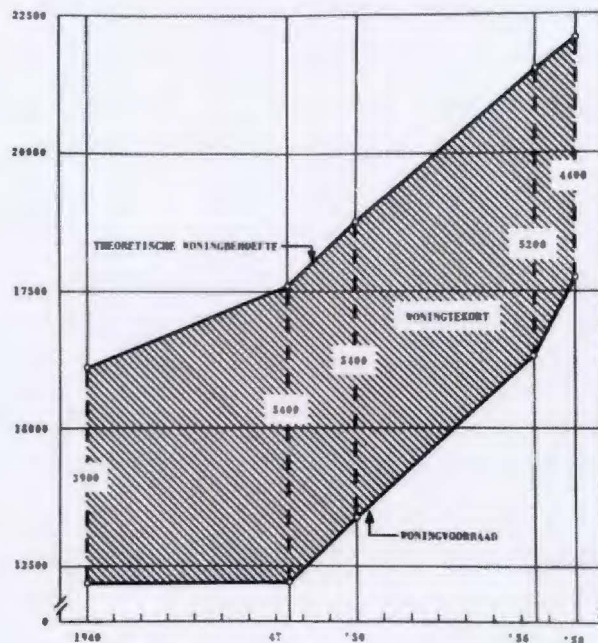
Figuur 10. Maastricht in 1956 [bron: Luchtfoto's gemeentearchief]

werden nieuwe woonwijken gepland, waaronder Pottenberg. Er vond een grote annexatie plaats van de binnenstad waarbij de 'asocialen' in de nieuwe uitbreidingswijken werden geplaatst in probleemwoningen of zelfs in een woonschool waar ze zouden worden opgevoed tot sociaal wonen. De uitbreidingen werden verwerkt in een ontwerp onder leiding van Frans Dingemans.

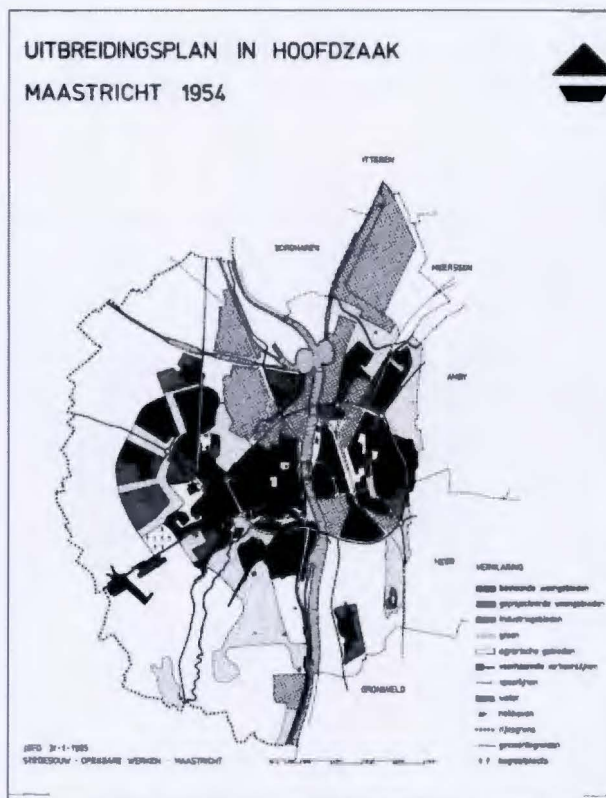
In 1955 worden de diensten Stadsontwikkeling en Gemeentewerken samengevoegd tot het bedrijf Openbare Werken, waar van de Venne directeur van wordt. De functie van Dingemans was, naarmate de bouwopgave groter en de productie sneller werd, een te zware functie voor een persoon. Van de Venne was socioloog en bekend met de Maastrichtse problematiek door zijn jarenlange werkzaamheden bij de Provinciale Planologische Dienst (PPD).

Figuur 12. Bouwplannen 1946 Maastricht [bron: 2000 jaar Maastricht, 2010]

Figuur 11. Woningvoorraad, woningbehoefte en woningtekort 1940-1958 [bron: Bouwrevue 1959]

Figuur 13. "Uitbreidingsplan in hoofdzaak" 1954 [bron: kaartmateriaal, gemeentearchief]

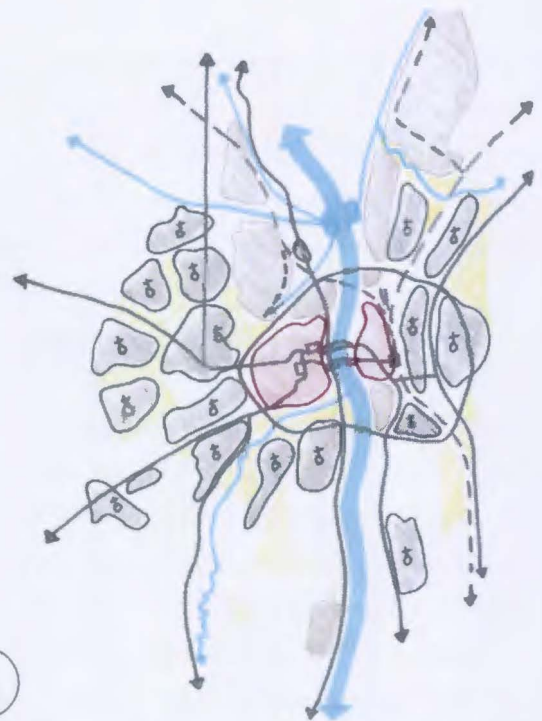
DE PAROCHIEGEDACHTE

In het uitbreidingsplan in hoofdzaak werd geschreven dat de nieuwe wijken een herkenbare, besloten identiteit moesten krijgen waarbij de parochie als bindende factor werd aanbevolen. Deze parochiegedachte werd vertaald naar een planningsstrategie.

Van de Venne schreef over de parochiegedachte in 'Een visie op de toekomst, 1964'. Hij stelt hierin dat de parochiegedachte de voornaamste grondslag is van de stedenbouw in Maastricht: "Met het begrip parochie wordt een veelschap bedoeld, een sociologische eenheid welke gekenmerkt wordt door een aantal zeer specifieke structurelementen. Afhankelijk van de aard van de veelschap (dorp, stadsdeel stadscentrum) is het aantal leden van een parochie 3000-8000. Er wordt een zo breed mogelijke maatschappelijke geleding gepland, welke wordt vertaald in een variëteit in arbeiders-, middenstand- en kadergroeperingen en daarbij huishoudens in alle groeifasen."

Om deze gedachte te concretiseren werden een aantal uitgangspunten genomen, bijvoorbeeld in de differentiatie van het woningaanbod. In elke wijk kwamen eengezinshuizen, middelhoge woningen en hoge woongebouwen. Daarbij moesten de woningen ook worden afgestemd op de grootte van de huishoudens, er werden kleine, normale en grote woningen gepland in elke parochie.

Elke parochie had ook haar eigen centrum nodig met een kerk, winkels en scholen. Goede verbindingen met andere parochies en de binnenstad waren belangrijk en ook de openbare ruimte werd gepland. Voor alle onderdelen werd in de structuurvisie beschreven hoeveel oppervlakte er nodig zou zijn per inwoner en in het totaal voor de stad.

Figuur 14. Schema parochiegedachte in Maastricht

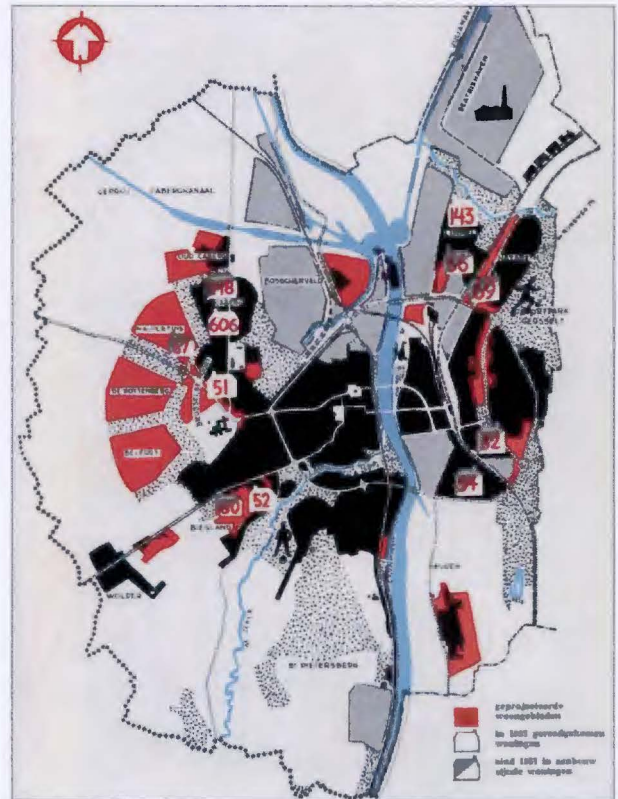
Bestaande wijken zouden worden afgemaakt tot een veelschap, maar er werden ook geheel nieuwe parochiewijken gepland. Pottenberg was onderdeel van de nieuwe parochies 'Parochiewijken West', gepland ten westen van de stad op de grond die eerst bij Vroenhoven hoorde.

De Parochiewijken West vormden een krans van wijken op een kilometer afstand van het centrum. De wijken werden gepland op grond die voorheen akkerlandschap was. Er liepen een aantal linten doorheen die Maastricht verbonden met België en de enkele boerderijen die er stonden ontsloten. Er was nagenoeg vrij spel voor de stadsontwikkelaars.

Bisscherroux (1997) stelt dat Dingemans het als zijn taak zag om een goed ruimtelijk ontwerp te maken voor de uitvoering van de parochiegedachte.

Structurele elementen van een parochie

- 3000 – 8000 zielen
afhankelijk van de veelschap
- Een maatschappelijke geleding
zo groot mogelijk
- Een eigen centrum
met een kerk en 15 a 30 winkels
- Een eigen verenigingsleven,
zowel kerkelijke als wereldlijke verenigingen.
- Eigen scholen
voor kleuter en lager onderwijs
- Eigen recreatievoorzieningen
Kinderspeelplaatsen, ruwe speelweiden,
parken en eventueel een of meer sportvelden.

Figuur 15. Uitbreidingsplan 1956 [bron: Dingemans, Kaartmateriaal, gemeentearchief]

De wijkgedachte

De parochiegedachte wordt ook wel gezien als een Zuid-Nederlandse versie van de wijkgedachte. Beide gedachten zijn erop gericht een ruimtelijk kader te bieden om de gezamenlijke zin in de nieuwe wijken tot bloei te laten komen. Dit als antwoord op de problemen in de grote stad, waar de bewoners worden opgeslokt door de massa.

In Nederland werkte de 'studiegroep Bos' de ideeën van de wijkgedachte verder uit in principes voor volkshuisvesting en stadsontwikkeling. Deze werden gepubliceerd onder de titel 'De stad der Toekomst, de toekomst der stad' in 1946.

Bos (1946) stelde dat het leven in de stad door stedenbouwkundigen, architecten en sociologen in die tijd werd gezien als een ontkenning van de waardigheid van de mens. De leden van

de studiegroep zagen de passieve mens in de stad ontstaan: De mens die werd weggerukt van de natuur, van de rust om tot inkeer te komen en de eigen 'ik' te vormen. Zij stelden dat iedereen een gemeenschap nodig heeft om te weten wie hij is en welke rol hij speelt in de samenleving. De studiegroep wilde een stedelijke omgeving tot stand brengen, waarin zich een uitgesproken gemeenschapsleven kon ontplooiën. 'Hierbij zou het streven moeten zijn om organische wooneenheden te ontwerpen, die tegemoet komen aan de eisen welke aan een menselijke omgeving gesteld mogen worden.' [Bos]

De studiegroep Bos vond zijn inspiratie bij hun internationale voorgangers: Ebenezer Howard, Raymond Unwin en Clarence Perry.

The new town

Ebenezer Howard kwam in 1989 in de publiciteit met zijn model 'The New Town': een tuinstad waar ongeveer 32.000 inwoners konden wonen, zou onderverdeeld worden in buurten op een zekere afstand van de moederstad. Het was de bedoeling dat de invulling van deze buurten ontstond door een bottom-up systeem van corporaties; zijn model zag hij dan ook alleen als een schema. De radicaalconcentrische structuur van buurten rondom het stadscentrum, gescheiden door groen, is ook terug te vinden in de opzet van de parochiegedachte. De bebouwing werd voornamelijk uitgevoerd door de woningbouwverenigingen. Het werd echter grotendeels van bovenaf bepaald door de gemeente, door de positie van grondeigenaar en geldschieter.

De tuinstad

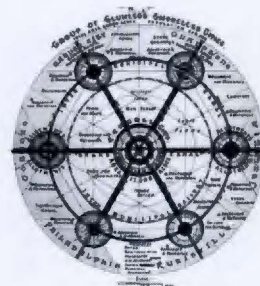
Raymond Unwin was een van de uitdragers van de ideeën van Howard. Hij zag vooral potentie voor de arbeidersklasse en de huisvrouw en wilde met een nieuw model de sociale ongelijkheden aanpakken en iedereen de kans geven op een betaalbare, hygiënische woning in een leefbare omgeving. Zijn model: 'The social city' heeft collectieve groene verblijfsruimten en een systeem van gescheiden verkeersstromen. [Blom]

Deze collectieve groene verblijfsruimten waren ook te vinden in de ruimtelijke plannen van de parochiewijken west, waar de groene stroken tussen de buurten moesten zorgen voor een verbinding. De gescheiden verkeersstromen waren echter niet duidelijk aanwezig bij de parochiewijken, wel had het gemotoriseerd verkeer een prominente rol in het ontwerp.

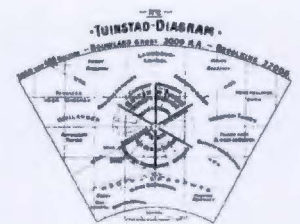
The neighbourhood-unit

Clarence Perry werkte het idee van gemeenschapsvorming uit op een lager stedenbouwkundig niveau in de 'neighbourhood-unit' (1929): De wijk wordt gezien als startpunt van de stedelijke ontwikkeling en vormt een zelfstandige, ruimtelijke eenheid die een samenhangende gemeenschap herbergt. De grootte van de gemeenschap is gerelateerd aan het aantal kinderen dat een basisschool kan bedienen. In de wijk is een centraal punt met daaromheen de fysieke en sociaal-maatschappelijke afdrücken van het collectief, zoals de school, de kerk en het buurt- of wijkcentrum en aan iedere hoek van de wijk een klein winkelcentrum. Perry doet verder geen uitspraken over het geheel van de verschillende wijken.

Het principe van de wijk als startpunt was ook duidelijk aanwezig in de parochiegedachte, waar elke wijk een eigen centrum heeft met een school en een kerk. Een verschil met de neighbourhood unit van Perry, was dat de winkels in de parochiegedachte ook in het centrum geplaatst waren, in plaats van op de hoeken van de wijk.

Figuur 16. The New Town, Ebenezer Howard [bron: Blom, 2004]

Figuur 17. De tuinstad, Raymond Unwin [bron: Blom, 2004]

“De taak van de stedenbouw is, met de ruimtelijke opbouw van de leefomgeving, de materiële voorwaarden en bedding voor een harmonieuze samenleving te scheppen.” [Blom]

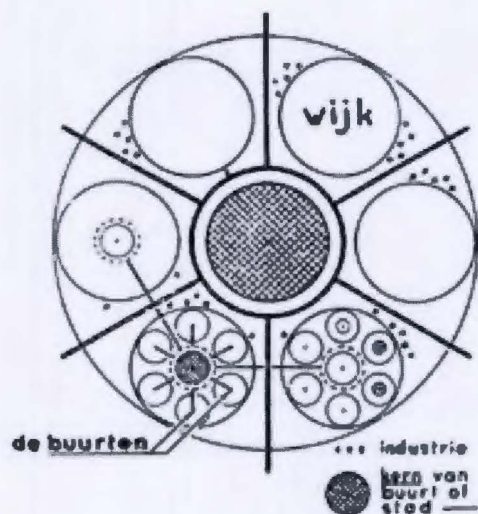
In de studie van Bos was de kleinste eenheid de woonbuurt, die gebaseerd was op de 'echolon domestique', een verzameling van 50 tot 150 gezinnen. Deze nieuwe woningen waren gegroepeerd rond centrale voorzieningen als scholen, winkels en sportvoorzieningen. De buurten vormen samen een wijk, waarvan de ideale grootte door de Commissie Bos werd geschat op 20.000 personen.

Door de kleinschaligheid kreeg de buurtwinkel een sociale betekenis voor de huisvrouw: 'Het menselijk contact is voor haar hierbij van de grootste betekenis, zij stelt belang in de gebeurtenissen in de kring van mensen met wie zij dagelijks in aanraking komt, en zij speurt naar de samenhang en controversen tussen de winkels en bewoners van de buurt'. [Bos]

W.F. Geyl, de Rotterdamse ambtenaar van Openbare werken, vertaalde de visie van de commissie Bos in zijn model: De Gelede stad. Doordat Geyl zijn opvattingen en ervaringen in artikelen vastlegde, is bij hem de kern van 'De stad der

toekomst, de toekomst der stad' terug te vinden. [Doevendans, 1988]. In het model 'De Gelede stad' is duidelijk de onderverdeling stad, wijk, buurt, woning terug te vinden.

De Nederlandse wijkgedachte vormt vele overeenkomsten met de parochiegedachte. Een opvallend verschil is echter de grootte van de eenheden. Het inwonersaantal was dan ook een moeilijk te bepalen gegeven, aangezien hierbij nagedacht moest worden over het aantal geleden van de harmonieuze gemeenschap. Waar de wijken van de wijkgedachte een ideale grootte van 20.000 personen per wijk hadden, lag dit bij de parochiegedachte op 5000 á 6000 inwoners per wijk. Dit komt mede door de invloed van de katholieke kerk.

Figuur 18. De Gelede Stad, W.F. Geyl
[bron: Blom, 2004]

Samenstelling studiegroep Bos:

- Ir. A. Bos, directeur Dienst Volkshuisvesting Rotterdam
- P. Burik, referendaris afd. Onderwijs en Volksgezondheid
- Dr. J.J. van Dullemen, directrice HBS voor meisjes
- L. Havelaar, oud-directrice van Het Zuider Volkshuis
- Mr. A. Luhrs, administrateur afd. Sociale Zaken en Volksgezondheid

Invloed van de Katholieke Kerk

Venne (1964) benadrukt in zijn omschrijving in 'Een visie op de toekomst' dat de parochie niet is ontstaan uit de veelschappen die zijn gevormd vanwege het katholieke geloof. Gedurende de opkomst van de parochiegedachte was 95% van de Maas-trichtse bevolking katholiek en deze geloofsovertuiging heeft hoogst waarschijnlijk invloed gehad op de gedachtevorming. De parochiegedachte als streven naar gemeenschap sloot zeer goed aan bij wat de kerken beoogden. Uit de planningsperiode zijn verslagen bewaard gebleven waarin duidelijk wordt dat de rooms-katholieke planners de samenhang tussen de parochiegedachte en de geloofsgemeenschappen bediscussieerden.

Godsdienst	Maastricht		Borgharen		Meerssen	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Protestant	1887	3,1			59	1,1
Katholiek	57543	94,9	1121	100,0	5346	98,3
Israëliet	241	0,4			22	0,4
Ander kerkgenootschap	142	0,2			2	
Zonder godsdienst en godsdienst onbekend	831	1,4			7	0,2
Totaal	60644	100,0	1121	100,0	5436	100,0

Godsdienst	Ambij		Heer		Gronsveld	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Protestant	38	1,8	24	0,6	2	0,1
Katholiek	2091	97,9	4276	98,8	1676	99,7
Israëliet			6	0,1	3	0,2
Ander kerkgenootschap			1			
Zonder godsdienst en godsdienst onbekend	6	0,3	21	0,5		
Totaal	2135	100,0	4328	100,0	1681	100,0

Figuur 20. "Volkstelling kerkelijke gezindte"
[bron: Bouwrevue 1959]

Figuur 19. Kerk Pottenberg in aanbouw [bron: Fotoarchief RHCL]

'De redactie constateert: Er is iets nieuws onder de zon. Dit naar aanleiding van het opkomen der wijkgedachte, welke zich in de intense belangstelling verheugt van allen die zich bezighouden met stedenbouwkundige vraagstukken. De redactie merkt op, dat deze wijkgedachte reeds eeuwen geleden is gegroeid in de organisatie van de Katholieke Kerk. Deze heeft bij de uitgroei der steden haar leden gegroepeerd in parochies waarbij niet alleen het kerkelijke leven zich manifesteerde in de parochiekerk, doch waar ook alles wat met het maatschappelijk leven verband houdt zich afspeelt. [Katholiek bouwblad, no. 22, jaargang 14, 9 augustus 1947]

Op een bijeenkomst van de leden van de vakgroep "bouwkunst" der algemene katholieke kunstenaarsvereniging werd in 1947 het vraagstuk van de wijkvorming in verband met de parochie-indeling behandeld. Hier spraken ingenieurs, maar ook een pastoor, over hoe de wijkgedachte vorm zou kunnen krijgen. 'De idee der harmonisch en hiërarchisch gedifferentieerde stadsgedeling: de wijkgedachte. Men kent haar een geestelijke ondergrond toe: men streeft naar herstel van de stedelijke gemeenschap door groepering in stedelijke concentraties van menswaardige proporties. De invloedssfeer van 's mensen dagelijkse handel en wandel bepaalt de grootte maat dier concentraties, zodat de mens weer norm kan zijn voor een stedelijke maat en geleding. Dit laatste culmineert in de wijkindeling met de eigen wijkcentra.' [Nix, 1947].

Er werd op de bijeenkomst gezocht naar een verband tussen de wijkgedachte en de gemeenschap, waarbij voornamelijk de grootte van de toekomstige wijken ter discussie werd gesteld. Nix (1947) verwoordde de tegenstrijdigheid: "Zowel de materiële als de niet-materiële factoren die de grootte voor beide bepalen zijn van uiteenlopende aard. Ten slotte valt het moeilijk de wijkindeling als de enig juiste stedenbouwkundige oplossing te aanvaarden." .... "Ofschoon door wijkindeling de gemeenschapszin niet als vanzelf wordt geschapen, kan daardoor zeker de maatschappelijke samenhang ook in het katholieke leven bevorderd worden, speciaal in gevallen waarin ook wij, katholieken, streven naar differentiatie in organisch verband (de parochiële en sociale werken)."

Granpré Molière schreef ook over de bijeenkomst, hij stelde de vraag: 'Wat bepaalt nu

primair de grootte van een parochie, van een stad, een ziekenhuis?'. Hij citeerde Pythagoras: 'het goede behoort tot het begrensde, het kwade tot het onbegrensde' en Aristoteles: 'het criterium is het goede bestuur'. Molière stelde: 'De kerk is als geheel onbegrensd, maar het bevattingsvermogen eist overzichtelijke delen. Dat is de betekenis van de parochie.' ... 'Een goed bestuur heeft de heiliging van zielen op het oog en hierbij moet de pastoor dus in staat blijven de hem toevertrouwde gelovigen allen afzonderlijk te kennen, dit is de grens. Voor de grenzen van de wijk moet ook worden gezocht in de mate van bestuurbaarheid enerzijds, en de mogelijkheden om een goede, rustige sfeer te scheppen anderzijds, waar het gezinsleven, als kleinste gemeenschappen, tot volle bloei kan komen.' Over het samenvallen van de wijk-grootte en de parochiegrootte concludeert Molière: 'praktisch is dit wel wenselijk, maar het brengt dit gevaar met zich mee dat de bisschop afhankelijk wordt van de wereldlijke gemeenschap. Daartegen moeten we waken.'

Tijdens de bijeenkomst was er ook een discussie over de plaats van de kerk: in het centrum, als teken van godsdienstigheid, aan de rand, waar de burgermaatschappij een stuk land opoffert voor het geloof, of in een autonoom gebied gescheiden van de wijkstructuur waardoor de superieure vrijheid van de bisschop tot uiting wordt gebracht. Belangrijk werd gesteld dat er niet één en hetzelfde centrum moest komen voor kerk en burgermaatschappij, dit zou niet in de stedelijke context passen: een pleinruimte met gebouwen er omheen is karakteristiek voor de het burgerlijk centrum en het erf met gebouwen er op, de vorm voor het kerkelijk centrum. Veelal raken deze aan elkaar,

echter niet zo dat kerkgebouw en plein rechtstreeks aan elkaar grenzen, waardoor de kerk tot de rol van façade wordt teruggedrongen, maar altijd zo dat het kerkerf eerst door erven wordt begrensd. Het vraagt dus om een eigen situering op een afgezonderd erf. Dit is opvallend, omdat uiteindelijk de kerk en de winkels een samenspel vormen in de nieuwe wijken.

Frans Dingemans omschrijft als stadsdirecteur van de dienst stadsontwikkeling in 'Maastricht bouwt' (1947) het verband tussen het katholieke geloof en de omvang van de parochiewijken als volgt: 'Het aantal inwoners van 400-600 gezinnen komt overeen met de normale omvang van een parochie en waar Maastricht een stad is, waar ongeveer 95% der bevolking Katholiek is, is het voor de hand liggend dat bij de uitbreiding der stad een aantal nieuwe wijken zijn geprojecteerd

die ongeveer de grootte van een parochie hebben.' Doevendans en Stolzenburg [2004] stellen daarbij dat de Rooms-katholieke Kerk niet de enige kerk was die zich bezig hield met de vormgeving van de wijkgedachte, maar dat de relatie tussen wijk en parochie hier wel eenduidiger lag dan bij andere kerken.

Buiten Nederland bestond er ook samenhang tussen kerk en wijkvorming. In Frankrijk bijvoorbeeld ontstond na de publicaties van Perry over de Neighbourhood-unit, de 'Echelon paroissial'. Deze 'parochiële eenheid' is ook gebaseerd op de grootte van een kerkelijke parochie, namelijk 500 tot 1500 gezinnen. [Blom, 2004]

De parochiegedachte ontstond onder vele invloeden, maar wordt gezien als uniek in haar uitvoering en ontwikkeling. De Parochiewijken West zijn een direct product van dit gedachtegoed.

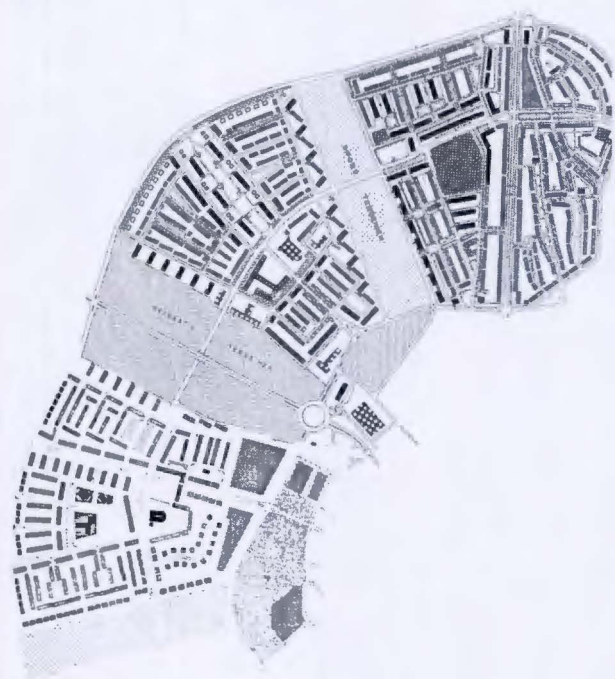
Figuur 21. Eerste spade St. Christoffelkerk Caberg
bron: Ubachs, P., Evers, I. 1996]

'Indien wij, zij het met enige aarzeling, er mede instemmen dat de wijkgedachte een geestesbeweging genoemd wordt, dan moet het ons een plicht zijn in een geest van de wetenschap en liefde ons op deze problemen te werpen, daar wij katholieken steeds in al het menselijke werk en streven de noodzaak van geestelijke fundatie zien.' [Nix, 1947] De ruimtelijke structuur van de wijken werd gezien als hulpmiddel om de geestelijke gemeenschap tot bloei te laten komen.

PAROCHIEWIJKEN WEST

Pottenberg werd als ensemble met Caberg en Malpertuis ontworpen. De wijken werden gepland als opzichzelfstaande eenheden, gescheiden door grootschalige groengebieden. De kern van de wijken werd gevormd, zoals gesteld in de parochiegedachte: met scholen, winkels en een kerk.

Bij de woningbouw zijn een aantal uitgangspunten te ontdekken. Zo werd aan de randen van de wijken en als begeleiding van de verbindingswegen gestapelde bouw gepland. Het inzetten van gestapelde bouw zorgde voor discussie, maar de argumenten van Dingemans gaven toch de doorslag stelt Bisscheroux et al (1997): de hoge kosten bij het bouwrijp maken van de grond, het behalen van een mooie stedenbouwkundige, ruimtelijke opbouw en de vrees dat anders in een later stadium de gehele periferie moet worden volgebouwd met hoogbouw.

Figuur 23. Oorspronkelijk ontwerp Dingemans [bron: Ziegler F. 2007]

De velden die ontstonden tussen de kern en de randen van de wijk werden getypeerd door eengezinswoningen in de vorm van rijtjeswoningen en twee-op-één-woningen. Er werd gebruik gemaakt van herhaling, maar deze werd uiterst zorgvuldig vormgegeven en tot in detail uitgewerkt. [Ziegler, 2007]

De verkeersstructuur werd gevormd door twee radiale verbindingswegen; De Via Regia en de Brusselse weg en concentrische wegen. In het ontwerp van Dingemans was sprake van drie concentrische wegen. De binnenring, voor de verkeersafwikkeling tussen de wijken en de binnenstad; De inter-parochiale weg, als verbindingsweg tussen de parochiewijken en de buitenring, als ontsluiting naar de industriegebieden in het Boscherveld. Deze derde ringweg is echter niet gerealiseerd.

Figuur 22. Verbonden opzichzelfstaande eenheden

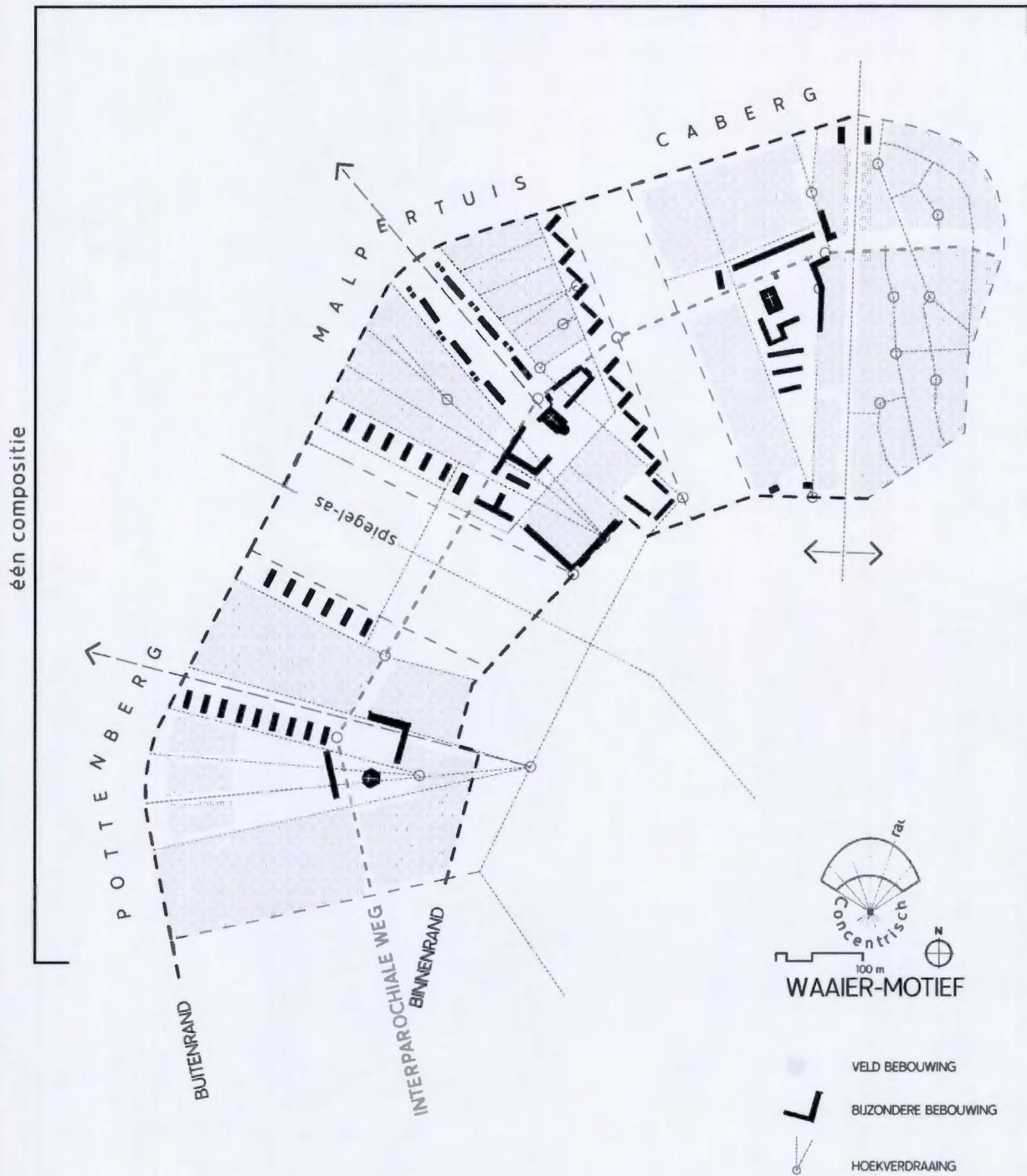
Figuur 24. Vogelvlicht Pottenberg in aanbouw
[bron:Venne 1964]

Figuur 25. Pottenberg
[bron: Fotoarchief RHCL]

Figuur 26. Luchtfoto 1965 [bron: Luchtfoto's gemeentearchief]

Figuur 27. In deze afbeelding is mooi te zien hoe de wijken zijn opgebouwd uit een centrum met bijzondere gebouwen, hoogbouw langs de randen van de wijk en woonvelden ertussenin. [bron: Ziegler F. 2007]

2. DE WIJK ALS EENHEID [1960]

POSITIE IN DE STAD

Pottenberg is gelegen tussen het platteland en de stad. Op de foto's is goed te zien hoe de uitbreidingswijken geprojecteerd werden op het landschap. Daar waar niet werd gebouwd is de oude lintenstructuur nog intact. De uitbreidingswijken namen het landschap stukje voor stukje over.

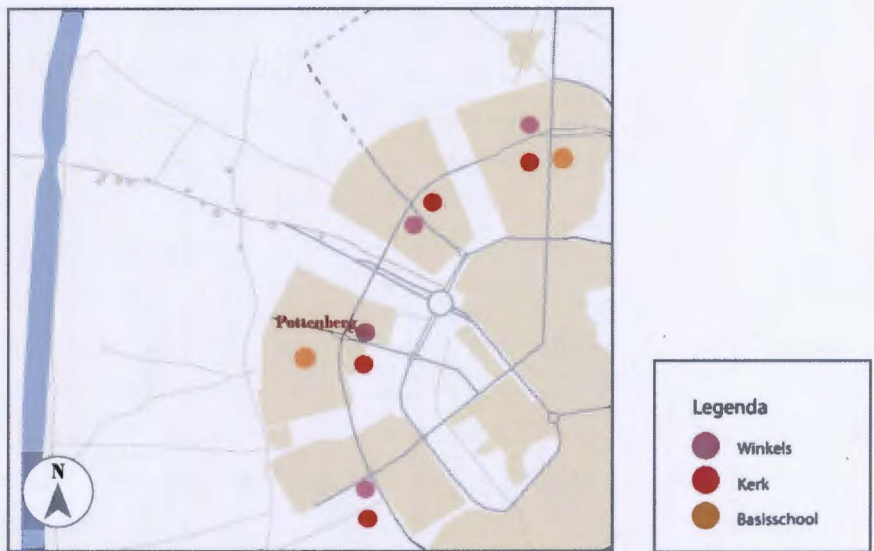
Zoals beschreven in "de parochiegedachte" kreeg iedere wijk een eigen centrum met winkels, een school en een kerk. Daardoor waren de wijken erg naar binnen gericht. Natuurlijk werden ook de andere wijken en het centrum bezocht, voor vrienden of familie, specifieke boodschappen en evenementen. Maar over het algemeen speelde het dagelijkse leven zich af binnen de wijk.

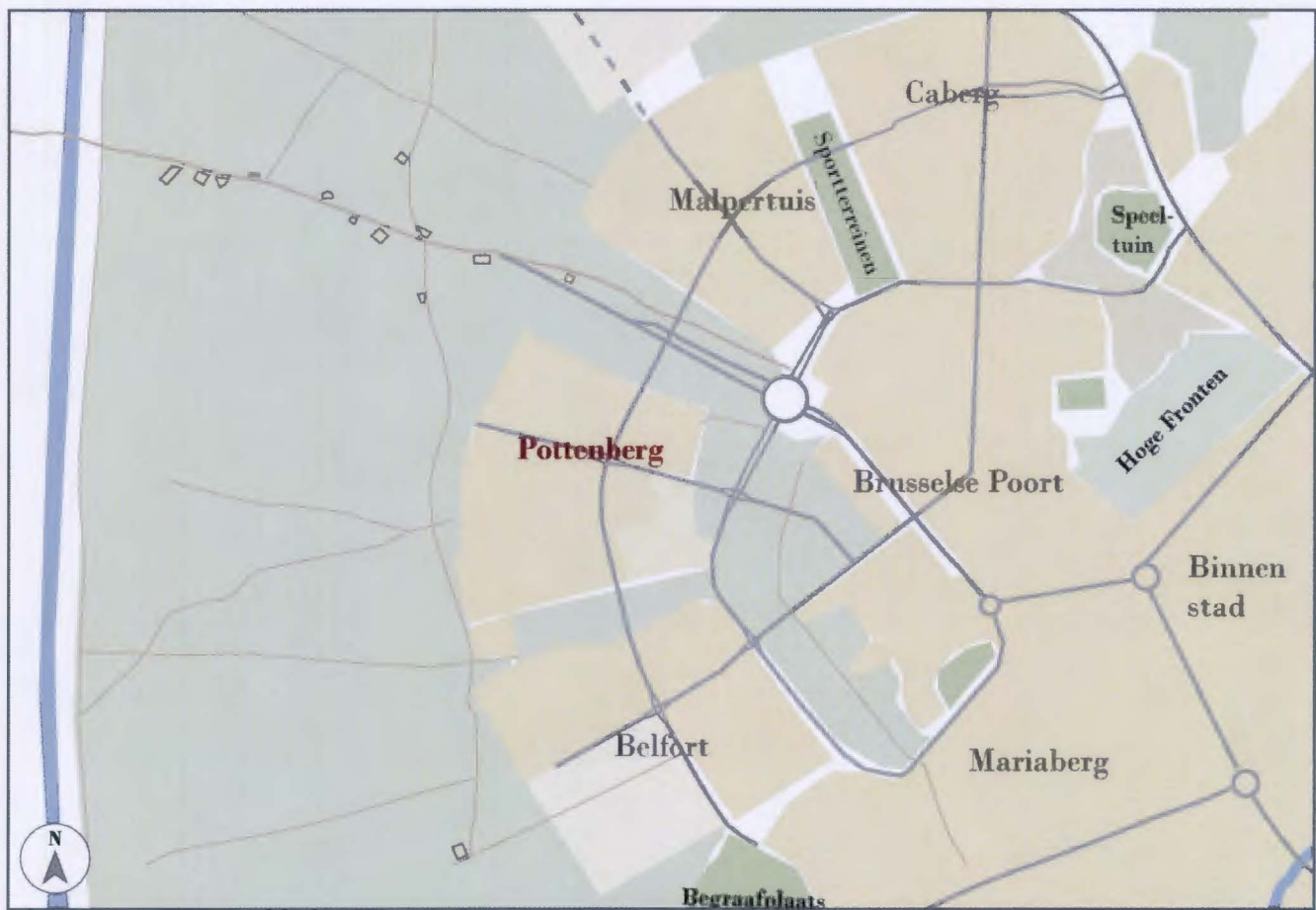
Figuur 29. Luchtfoto Pottenberg
[bron: Fotoarchief RHCL]

Figuur 28. Luchtfoto [bron: Fotoarchief RHCL]

Figuur 31. Voorzieningen in de wijken jaren 60

Figuur 30. Schematisch overzicht stadsdeel, bewerkte luchtfoto uit 1965

OMGEVING VAN POTTENBERG

Pottenberg werd begrensd door twee groenstroken, welke er mede voor zouden zorgen dat de wijk een eenheid vormde.

In de “toelichtende beschrijving, behorende bij de herziening 1954 van het uitbreidingsplan in hoofdzaak” staat beschreven waarom recreatie een belangrijk onderdeel vormde van de uitbreidingsplannen. Zowel de overheid als het bedrijfsleven zag het planologisch projecteren van recreatiegebieden als essentieel om het industrialisatieprogramma te laten slagen. Recreatie was volgens hen het enige middel voor de arbeiders om “het herstel te bewerkstelligen van de in harde

arbeid verbruikte lichamelijke en geestelijke arbeidskrachten”. Er werd geloofd in een nauwe samenhang tussen gezonde vrijetijdsbesteding van werknemers, werkneemsters en hun gezinnen aan de ene kant en hun arbeidsprestatie aan de andere kant.

Voor de recreatie werd een norm gesteld: Maastricht nam de norm van 28m² recreatieterrein per inwoner aan, waarmee het totale recreatiegebied, gezien de prognose van 115.000 inwoners in 1980, ca 320 hectare moest gaan bedragen.

Er werd een onderscheid gemaakt tussen terreinen voor actieve recreatie en passieve

Figuur 32. Bewerkte luchtfoto Pottenberg [bron: Fotoarchief RHCL]

recreatie. Het terrein ten zuiden van Pottenberg was bestemd voor actieve recreatie. Hier werden sport, spel en bezigheden in de openlucht onder verstaan. De groenstrook tussen Pottenberg en Malpertuis was bestemd voor de passieve recreatie: wandelen en rusten in de buitenruimte en natuur. De centra voor sport en spel mochten op maximaal 10-15min fietsen van de woning gelegen zijn. Daarom werden deze op vele plekken in de stad gepland.

De groenstroken kregen door de invulling ook een verbindende betekenis. Op deze terreinen zouden de ontmoetingen plaatsvinden tussen de bewoners van de aangrenzende wijken.

Hiernaast is een luchtfoto te zien van de wijk. Op de foto is de wijk gerealiseerd en Winkelcentrum De Brusselse poort is in aanbouw, wat er op duidt dat de foto rond 1970 is genomen. Te zien is dat de groenstroken nog geen gedetailleerde invulling hebben en dat de landbouwfunctie nog steeds overheerst. Het pad links van de Via Regia (de weg aansluitend op de grote rotonde) is het oude lint richting België.

Op de foto is ook te zien hoe de wijk aansluit op het akkerlandschap. Aan de onderkant van de afbeelding is de realisatie van zwembad 'De Dousberg' te zien, welke gebruikt ging worden door bewoners uit het hele stadsdeel.

Figuur 33. Groenstrook tussen Pottenberg en Malpertuis [bron: Fotoarchief RHCL]

“Wil in het algemeen de voortschrijdende industrialisatie bij de stedelijke bevolking tot een instandhouding der godsdienstige-en culturele waarden of tot een werkelijke levensverrijking leiden, dan zullen ook de mentale en fysieke krachten van deze bevolking moeten worden ontwikkeld”. [Herrijking structuurplan]

WONEN IN POTTENBERG

Pottenberg telde in maart 1963 3.250 inwoners en dit aantal zou uitgroeien tot tussen de 4.500 en 5.000. Venne [1964] stelde dat de maatschappelijke differentiatie in deze wijk harmonischer zou worden dan in de wijken Caberg en Malper-tuis, doordat er meer grond voor particuliere ver-koop gerealiseerd was. Ondanks dat er nagenoeg geen terreinen verkocht werden voor individuele

particuliere bouw, zijn er wel enkele complexen woningen door beleggers gerealiseerd.

In onderstaande afbeelding is de geprojecteerde woningdifferentiatie te zien. Volgens de plannen zouden er 1257 woningen worden gerealiseerd, waarvan 1052 (83,7%) volkswoningen. Opvallend is het percentage ouden den dagen van 3,8% en de aparte categorie 'probleemgezinnen'.

Figuur 34. Plan Pottenberg in media [bron: Technisch Gemeentebld 1960]

Figuur 35. Parochiegedachte

Tabel 13. Geprojecteerde differentiatie van de woningen in de parochie De Pottenberg.

Soort woningen	Volkswoningen			Overige woningen	Totaal	
	groot	normaal	klein		absoluut	in %
Eengezinshuizen	126	491	36	205	858	68,3
Middelhogebouw	—	239	160	—	399	31,7
Totaal	absoluut	126	730	196		
	in %	12,0	69,4	18,6	205	1257
waarvan bestemd voor:						
ouden van dagen	—	—	48	—	48	3,8
probleemgezinnen	—	20	30	—	50	4,0

Figuur 36. Geprojecteerde woningdifferentiatie Pottenberg [bron: Venne, 1964]

Figuur 37. Woningdifferentiatie
[bron: Bestemmingsplan 1957 RHCL]

Legenda			
	Winkels met etagewoningen		Arbeidersetagewoningen
	Winkels of woningen		Arbeiderswoningen 2 op 1
	Middenstandsetagewoningen		Arbeiderswoningen
	Middenstandswoningen		Woningen voor bejaarden
	Landhuizen		Woningen voor probleemgezinnen
	Landhuizen klein		

VOORZIENINGEN IN POTTENBERG

Het centrum van Pottenberg kende vele verschillende winkels om te voorzien in de dagelijkse behoeften. Deze waren gevestigd in het Poortgebouw. Er waren o.a. twee verschillende slagers, twee kruidenierswinkels, twee bakkerijen, een sigarenwinkel, twee banken, een frituur, een kapper, een drogisterij en een huisnijverheidwinkel. Daarnaast was er in het Poortgebouw een kleuterschool gevestigd. Het centrum kende verder, als vanzelfsprekend, het Rooms-katholieke kerkgebouw dat centraal op het plein gelegen was. Gescheiden van het Potterieplein door de Mammoetflat, waren de sociaal maatschappelijke voorzieningen gecentreerd te midden van de woonvelden. Hier bevonden zich de Rooms-katholieke basisschool en de scouting.

De voorzieningen waren voornamelijk bestemd voor de bewoners van de wijk. De openbare ruimte hieromheen diende daardoor als ontmoetingsruimte voor de bewoners. Hier kwamen de

bewoners elkaar tegen: op de brede stoep voor de winkels, bij het doen van de dagelijkse boodschappen, op het plein bij de kerk voor en na de aanvang van de mis en op de paadjes bij de school en op het schoolplein, terwijl zij hun kinderen naar school brachten. De voorzieningen lagen in het midden van de wijk, op het knooppunt van de uitvalswegen.

Verder was er ook uitwisseling tussen de verschillende voorzieningen. Op school leerden kinderen over het geloof en werden ze voorbereid op de eerste heilige communie, de bakker liet 1 keer per jaar de kleuters langskomen voor een kijkje in de bakkerij en een vers broodje en als het kleingeld op was, kon dit gewisseld worden bij de winkel van de burens. Dit zorgde voor sociale betrokkenheid en integratie.

Er was sprake van een redelijk homogene gemeenschap, levend binnen de stedenbouwkundige kaders die deze gemeenschap ondersteunde.

38.1

38.2

38.3

38.4

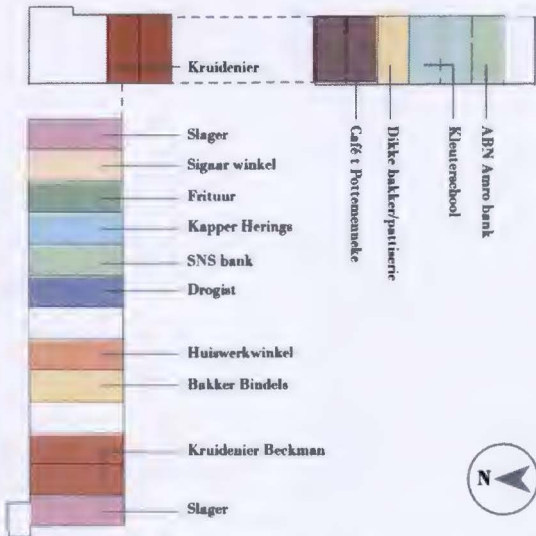

38.5

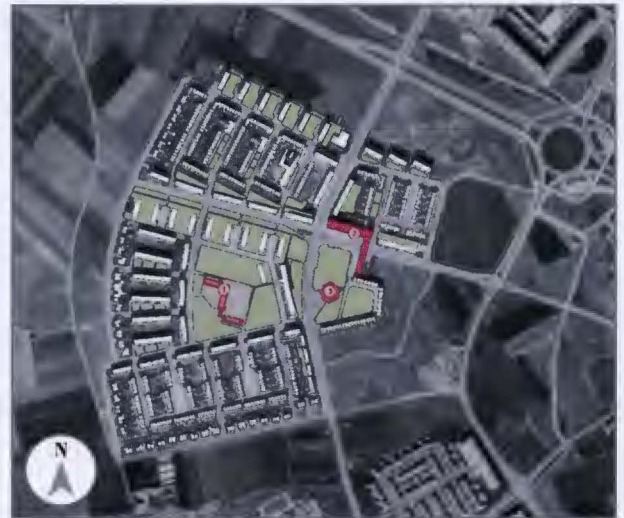

38.6

Figuur 38. Foto's Pottenberg [bron: 2-3-4: Bevers, A., Coppens, M. 1958; 1-5-6: Fotoarchief RHCL]

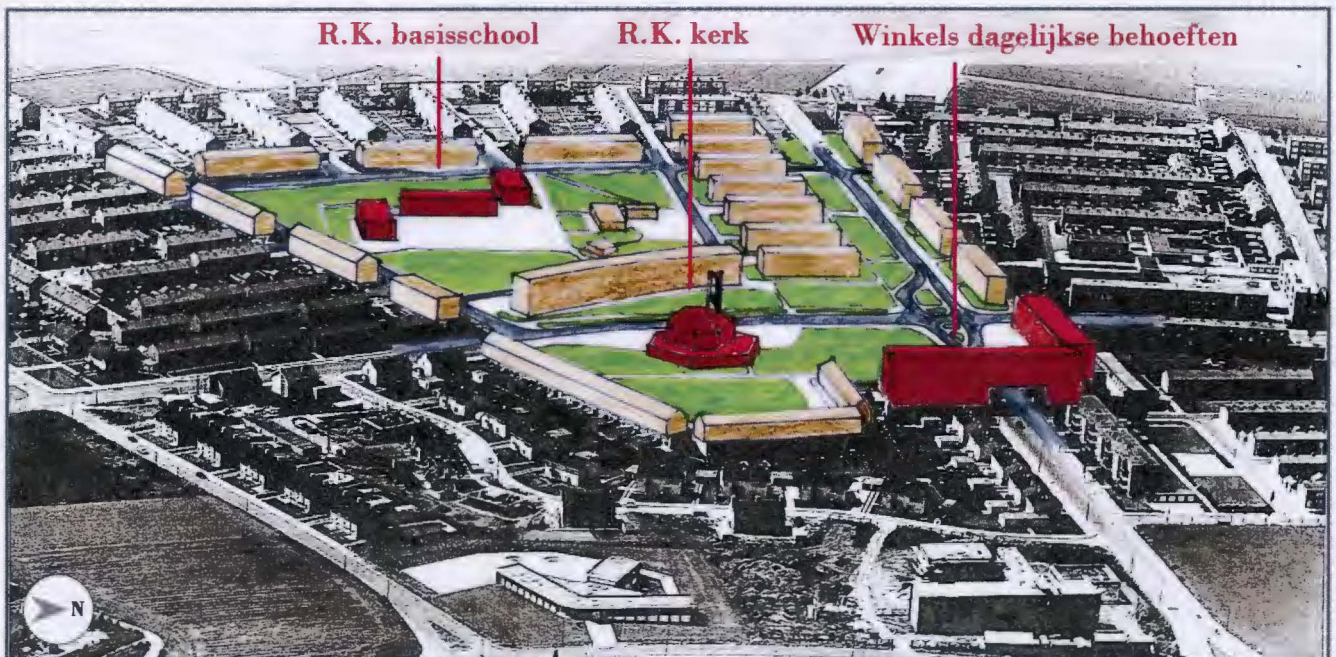

Figuur 40. Voorzieningen het Poortgebouw rond 1965 [bron: Jean Aussems, voorzitter buurraad]

Figuur 39. Voorzieningen in de wijk, luchtfoto 1965 bewerkt {bron: Luchtfoto's gemeentearchief}

“Het bijeenbrengen van bevolkingsgroepen in wijkverband, rondom een pleintje als kern, waar zich uiteindelijk het culturele en sociale leven van deze kleine gemeenschap zal ontwikkelen, waar de kerk zal worden gebouwd en waar verder gebouwen van sociaal nut, scholen, verenigingsgebouwen e.d. zullen verrijzen, zal ook tot gevolg hebben dat zich hier winkels zullen vestigen, welke in de directe en dagelijkse behoeften van deze bevolkingsgroepen voorzien.” [Maastricht bouwt].

Figuur 41. Centrum 1960; bewerkte foto [bron: Fotoarchief RHCL]

OPENBARE RUIMTE

Infrastructuur

De interparochiale weg, de Potteriestraat genaamd in Pottenberg, vormde de hoofdontsluiting van de wijk. De Terracottalaan, een radiaal van deze ringweg is de tweede belangrijke ontsluitingsweg. Deze loopt van oost naar west, maar ontsluit de wijk alleen in oostelijke richting, richting de stad. De wijk werd dus op drie punten ontsloten. De vier woonvelden, die ontstonden door deze ontsluitingswegen, bestonden uit woonstraten.

Groene ruimte

Pottenberg kreeg, net als de andere parochiewijken, een karakteristieke groeninrichting. Het groen werd daarbij gebruikt als ruimtelijk middel, welke, samen met de gebouwen en de wegen, de compositie vormt van de wijk. Ziegler [2007] analyseert de parochiewijken en belicht vier typische principes: De groene vloer, het plantsoen, de bomenrijen en het open gazon met boomblok.

De groene vloer bepaald het landschappelijke karakter van de wijk. De gebouwen staan met hun voet in het gras, zowel de gebouwen van de publieke voorzieningen, zoals de kerk en de school,

Figuur 42. Kaartje infrastructuur; ontsluiting Pottenberg; bewerkte foto [bron: Fotoarchief RHCL]

Figuur 43. Bomenrij [bron: Ziegler, 2007]

Figuur 44. Bomencarré [bron: Ziegler, 2007]

als de portiek- en etagewoningen. Dit zorgt voor een directe overgang van gebouw naar het groen. Daarnaast wordt er ook groen ingezet als begeleiding van de infrastructuur.

De plantsoenen vormen de rest van de open ruimte in de wijk. Deze zijn mede ingezet in de compositie om de hoekverdraaiingen op te vangen en om te zorgen voor ritmiek.

De bomen worden op verschillende manieren ingezet om de compositie te versterken. Zo zijn er bomenrijen, die de ritmiek van de gebouwen volgen en bijzondere bomengroepen, zoals het carré

in het centrum van Pottenberg, die zorgen voor een bijzondere plek in de compositie.

Naast deze functionele betekenis, is er ook nog een symbolische en sociale betekenis te ontdekken. In het bestemmingsplan uit 1960 zijn bijvoorbeeld de velden, waar de woongebouwen ingetekend staan, bestempeld als voor en achtertuin. En er werd verwacht dat de bewoners ook een steentje zouden bijdragen aan het onderhoud van, bijvoorbeeld, de rozenstruiken in de openbare ruimte. De groene ruimte zou zorgen voor: 'Een voordeur in de stad en een achterdeur in het groen'.

Figuur 45. Groene ruimte binnen de compositie; bewerkte foto [bron: Fotoarchief RHCL]

3. DE WIJK BINNEN DE STEDELIJKE STRUCTUUR [2010]

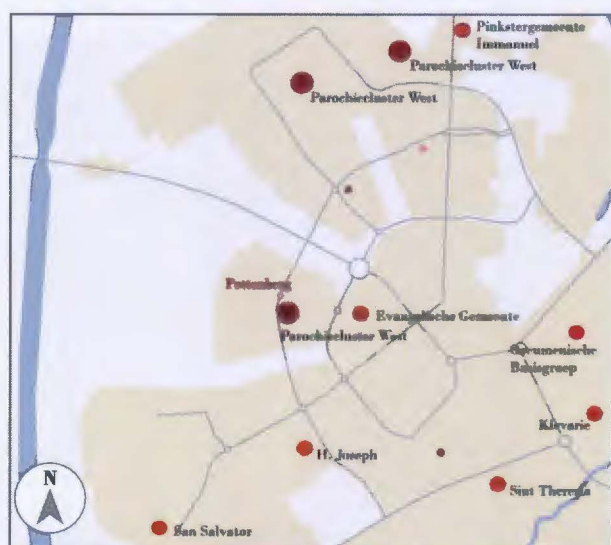
POSITIE IN DE STAD

In 2010 is de positie van de wijk in de stad veranderd. Er zijn nieuwe wijken bijgekomen. Het stedelijk netwerk is uitgebreid. De wijk ligt, door het groengebied ten westen hiervan, nog steeds aan de rand van de bebouwing van de stad, al is de invulling van dit groengebied drastisch veranderd.

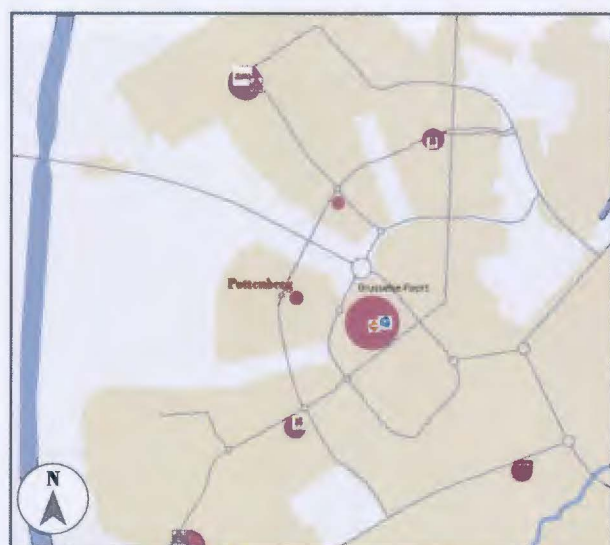
Ook de samenleving heeft zich verder ontwikkeld. De parochie, als gesteld in de parochiegedachte en uitgewerkt in de Parochiewijken West, bestaat niet meer. Als gevolg van de schaalvergroting, specialisatie en individualisering zijn vele voorzieningen samengevoegd. Zo zijn de kerkgemeenschappen afgenomen tot een minimum en de kerk in Pottenberg is samengevoegd met de kerken uit Caberg, Oud-Caberg, Malpertuis en Malberg tot 'Parochiecluster West'. Ook de winkels zijn niet meer geordend per wijk, maar er zijn winkelclusters van verschillende grootte met de 'Brusselse poort' als stadsdeelcentrum. Basisscholen worden tegenwoordig mede uitgekozen op basis van hun visie, in plaats van alleen op de ligging in de wijk.

Figuur 46. Pottenberg in Maastricht 2010

Figuur 47. Kerken in het stadsdeel 2010

Figuur 48. Winkelclusters in het stadsdeel 2010

Winkels Brusselse Poort

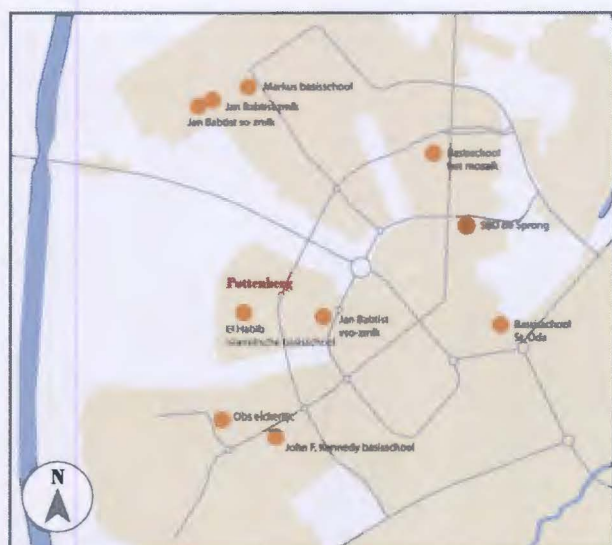
Gall & Gall, 't Rommedoeke, Van Melik De Chef, Bufkes, Cook and More, Kókkerelle en Zoe, Albert Heijn XL, C1000, Jamin, Patisserie De Vries, Rousseau Chocolade, Délifrance, Patisserie De Vries, Brasserie Brussel, Grand Café La Porte, Ut Terras, Cafeteria Brusselse Poort, Wok Restaurant Lotus, Baccara Bloemsierkunst, Praxis Doe-Het-Zelf Center, Klokkenspeciaalzaak Monfrance, Kwantum, Blokker, HEMA, Kijkshop, André van Vught, Baccara Bloemsierkunst, Primera Kalimero, Pet's Place, Juwelier Servé Monfrance, Marie-Anne Gifts, Kókkerelle en Zoe, Etos, Parfumerie Portellino, Bart Smit, Juwelier Servé Monfrance, Marie-Anne Gifts, C&A, Gapicon Kleding, Lingerie Brusselse Poort, Shedly's Fashion, Wibra, Witteveen, Yook Mode, Brilpoort, Hans Anders, Durlinger, Raphaël Schoenmode, Schoenmakerij Van Kan, Aktie Sport, Sportshop Do-iT, Auto Service Centers USA, Halfords, Boeken & Tijdschriften, Primera Kalimero, Arke, ING, Kapsalon Jay Dee, Meeùs, Schoenmakerij Van Kan, Stomerij Brusselse Poort, Dixons, Expert, Schoonenberg Hoorcomfort

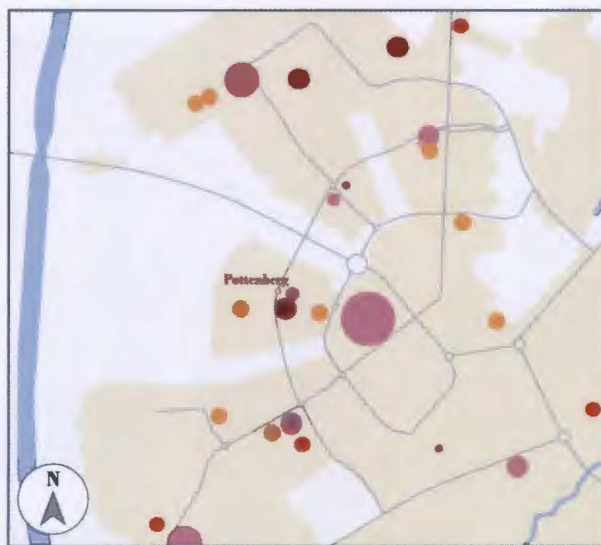
Figuur 49. Inzegenen van de auto's 2010 in Oud Caberg Maastricht

Figuur 50. De Brusselse Poort 2010, stadsdeelcentrum

Figuur 51. Basisscholen in het stadsdeel 2010

Figuur 52. Kerken, Winkels, Basisscholen 2010

OMGEVING VAN POTTENBERG

Pottenberg wordt nog steeds omarmd door groen, Ten westen van Pottenberg ligt, met als tussenruimte akkerland, een groengebied met intensieve sportrecreatie. Ten noorden ligt het 'Via Regia park' en ten zuiden ligt een groenstrook met volkstuinten en speelgelegenheden. Ten oosten van de wijk ligt het winkelcentrum 'de Brusselse Poort' en nog tal van andere voorzieningen voor het stadsdeel en de stad.

Intensieve sportrecreatie

In de beleidsstukken is het groengebied rondom Pottenberg betiteld als 'groen binnen het stedelijk gebied' met intensieve recreatie. Dit bestaat uit: een golfbaan, een skipiste, sportverenigingen, een zwembad, een sporthal met verscheidene sporten en Sportpark West.

Het gebied is bijzonder wat betreft natuur en inrichting en een gedeelte, de Dousberg genaamd, ligt een stuk hoger dan de rest van het stadsdeel. Er is een uitzicht over een gedeelte van de stad, wat de recreatieve waarde vergroot. Vroeger lag er een wandelroute door het gebied en was er een camping met bar waar ook bezoekers kwamen die

hier niet overnachtten. Met de nieuwste ontwikkelingen in het gebied, zoals de golfbaan (in 2007 geopend) en het sportpark West (nog in realisatie) werd wel geprobeerd open toegankelijkheid te garanderen, door openbare paden hierdoorheen te laten lopen. In de uitvoering en het beheer loopt dit echter mis. Over het golfterrein lopen openbare paden, maar de inrichting van de toegangen tot deze paden geeft een ontoegankelijk beeld. Op de grond van het golfterrein is het niet duidelijk wat een openbaar pad is en welk pad alleen voor de leden bedoeld is.

Het sportpark West is ook bedoeld als openbaar toegankelijk gebied, maar het sluit slecht aan op de infrastructuur vanuit het park.

De Belgische grens loopt door het groengebied en daarachter ligt het Albert kanaal met een fietsroute erlangs. Deze fietsroute sluit niet goed aan op de fietsroutes door het stadsdeel.

Gezien de ligging van het gebied en het netwerk in combinatie met de potentiële aanvullende en verbindende betekenis voor de overige voorzieningen, laat men door de ontoegankelijkheid van het gebied een grote kans liggen.

Figuur 53. Fietsroute Albert kanaal

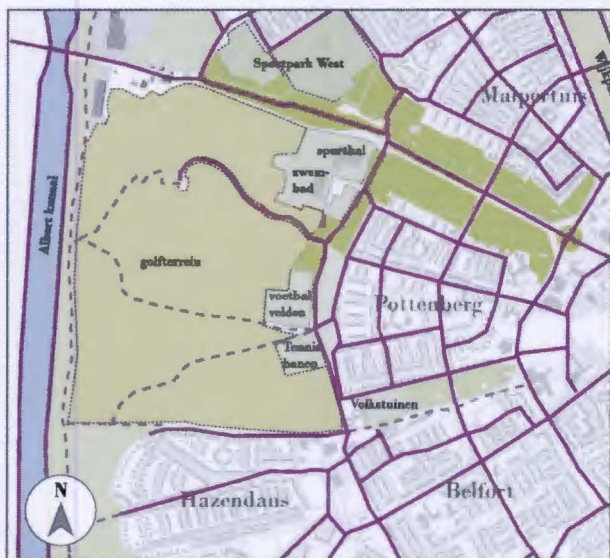
Figuur 54. Toegang tot openbaar pad golfterrein

Figuur 55. Golfterrein

Figuur 57. Ligging van Pottenberg in het stadsdeel, begrensd door groen en stadsdeelcentrum

Figuur 56. Fietsverbindingen in stadsdeel

Sportpark West

Multifunctionele kunstgrasveld (geschikt voor 7 sporten), Kunstgrasvoetbalveld, Vier natuurgrasvoetbalvelden, Twaalf jeu de boules banen, Beweegplein: basketbal, minivoetbal en handbal, Honk- en softbalveld, Verharde rondbaan (600m), Schaatsbaan (in de winter)

RKVVL/Polaris (voetbal), Maastricht Gaels (Gaelic Football), Honk- en Softbal Club Maastricht MMRC (rugby), Maastricht Lacrosse (lacrosse)

Legenda

- Fietsverbinding
- - - Ontoegankelijke verbinding

De groenstroken tussen de wijken

Het Via Regia park, aan de noordzijde van Pottenberg, wordt doorsneden door twee belangrijke verkeerswegen. De Via Regia, een doorgaande weg richting Hasselt, loopt van oost naar west en de Potteriestraat/Cantecleerstraat van zuid naar noord. Het park wordt door de verkeerswegen in vier kwadranten verdeeld. De kwadranten zijn op een vergelijkbare manier vormgegeven. De basis is een glooiend graslandschap met een aantal opvallende groepen bomen. Een aantal bomen staat in carrévorm, maar de meeste bomen staan in rijen. Vaak loopt hier een pad doorheen, maar soms staan de bomenrijen ook op zichzelf. In de westelijke kwadranten zijn groepen struikgewas en bos. Deze delen de ruimte op in stukken en zorgen voor een besloten gevoel, maar zorgen er, samen met de hoogteverschillen, ook voor dat het overzicht verdwijnt.

Er zijn een verblijfsplekken in het park. Zo is er een rozentuin, een rechthoek uitgesneden uit het landschap en onderverdeeld in 20 kleinere vierkanten begroeid met rozen, een speeltuin aan de voorkant van de bibliotheek van Malpertuis, de Dousbergvijver, en jeu de boules banen, die horen bij het buurtcentrum 'De Romein', maar niet openbaar toegankelijk (lijken te) zijn. Vroeger waren er nog een klein openluchttheater en een boomhuttenbouwplaats.

De groenstrook ten zuiden van Pottenberg ligt ingeklemd in de bebouwing, van de boerderij en de volkstuinten aan de westkant (ook al in de jaren 60) en het woonwagencamp aan de oostkant. Deze groenstrook bevat een voetbalveld, een basketbalveldje en een speeltuin.

Figuur 58. Volkstuintjes

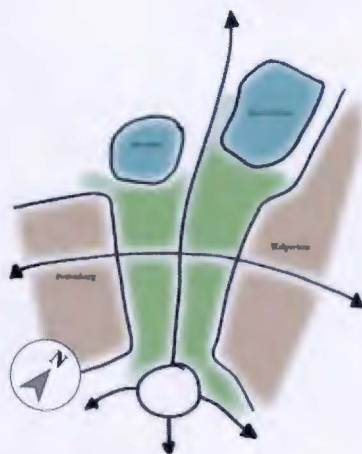
Figuur 59. grasveld 2

Figuur 60. Groenstrook ten zuiden van Pottenberg, schaal 1:5000

Figuur 61. Schema ligging park in stadsdeel

Figuur 62. Wandelpad park

Figuur 63. Besloten veld park

Figuur 64. Bomenrij park

Figuur 65. Via Regia park, schaal 1:5000

WONEN IN POTTENBERG

In 'wonen in beweging' [2000] staat beschreven dat Maastricht is onderverdeeld in verschillende woonmilieus. Deze zijn onderverdeeld aan de hand van ruimtelijk-fysiek, functionele en sociale componenten. Pottenberg valt onder het woonmilieu 'parkwijk', net als Caberg, Malperuis en Belfort, de drie andere naoorlogse parochiewijken. Deze benaming komt door het groene karakter: qua openbare ruimte ligt de nadruk op het openbaar groen. Het parkwijkmilieu heeft een gemiddelde woningdichtheid en een menging van grondgebonden en gestapelde woningbouw. In Pottenberg bevinden zich de volgende soorten woongebouwen: galerijwoningen, portieketagewoningen van drie lagen (met en zonder garages), rijtjeswoningen, twee-op-een-woningen en 2 onder 1 kapwoningen.

Het grootste deel van de woningen is huurwoning. Dit ligt, met 82% van het geheel, beduidend hoger dan het gemiddelde van Maastricht (63%) en het gemiddelde van Nederland (47%). De huurwoningen in Pottenberg zijn in het bezit van de woningcorporaties Servatius en Woonpunt. De gemiddelde woningwaarde is met 116.000 euro erg laag in vergelijking met het gemiddelde van Maastricht (178.000 euro) en Nederland (201.000euro).

In 2009 heeft Pottenberg 2.530 inwoners. De gemiddelde grootte van de huishoudens bedraagt 1,9 personen per huishouden. Er is sprake van ontgroening en vergrijzing in de wijk. Het percentage gezinnen met kinderen is laag. Dit is hetzelfde in de rest van Maastricht, maar het verschil is dat er in Pottenberg een hoger percentage ouderen woont. In Maastricht wonen er over het algemeen

2 onder 1 kapwoningen

2 op 1 woningen

Portieketagewoningen

Rijtjeswoningen

Maisonnettewoningen

Rijtjeswoningen

Figuur 66. Woningen in Pottenberg

veel studenten, maar deze vestigen zich in het centrum en in de randzone hieromheen.

Er woont een relatief hoog percentage allochtonen in Pottenberg. Zowel het percentage westerse als niet-westerse allochtonen ligt hoger dan in de rest van Nederland. Het percentage westerse allochtonen wijkt niet af van de rest van Maastricht. Dit komt doordat Maastricht, mede door haar ligging, een internationaal georiënteerde stad is. Het percentage niet-westerse allochtonen is in Pottenberg echter twee keer zo hoog als het percentage van geheel Maastricht.

De bevolkingsgroep met een relatief laag inkomen is vrij hoog in Pottenberg en de groep met een hoog inkomen erg laag, vergeleken met de rest van Maastricht en Nederland. In Pottenberg zijn er relatief veel inwoners die een uitkering ontvangen, met name pensioenuitkeringen en werkloosheidsuitkeringen, daardoor is het percentage werkzame personen een stuk lager dan in de rest van Maastricht en Nederland.

Door het grote percentage sociale huurwoningen is de controle van bovenaf, door de woningcorporaties en de gemeente, groot. [CBS, 2009]

Figuur 67. Woningbouw in Pottenberg 2010

VOORZIENINGEN IN POTTENBERG

De voorzieningen in Pottenberg zijn nog steeds te vinden aan de rand en in het centrum van de wijk. De gebouwen zijn vrijwel hetzelfde gebleven met hier en daar een toevoeging. De invulling is echter grotendeels veranderd.

In het Poortgebouw zijn zowel buurtvoorzieningen als wijk- en zelfs stadsdeeloverstijgende voorzieningen. Er is een bakker, een café, een frituur, een islamitische slager, een bank, een keukenstudio, een modewinkel en een buurthuis. De keukenstudio en een modewinkel hebben zeer beperkte openingstijden en zijn voornamelijk gericht op internetaankopen. In het buurthuis 'De buurtbrök' worden verschillende activiteiten georganiseerd zoals schilderen, beeldhouwen en computerlessen. Ook wordt er twee keer per week eten verzorgd en worden er tweedehands spullen

verkocht. Wijkbewoners en andere bezoekers kunnen er dagelijks terecht voor een kop koffie. De buurtbrök wordt gerund door vrijwilligers en gefinancierd met subsidies vanuit de gemeente.

Er is sprake van leegstand in de winkelpanden in het poortgebouw, dit komt mede door het dichtbijgelegen winkelcentrum 'De Brusselse Poort.

Het katholieke kerkgebouw is nog intact, maar een stuk minder in gebruik voor de katholieke misen. Dankzij de goede akoestiek wordt het kerkgebouw ook gebruikt voor concerten.

Het schoolgebouw bevat tegenwoordig een islamitische basisschool en een kinderdagverblijf. Door de identiteit van de school, komen er kinderen uit de hele stad en zelfs uit België hier naar school. Zij worden met busjes gebracht en gehaald. Naast het schoolgebouw ligt de scouting

Kerk

Winkels in oortgebouw

Belastingdienst

Basisschool

Buurtcentrum de Romein

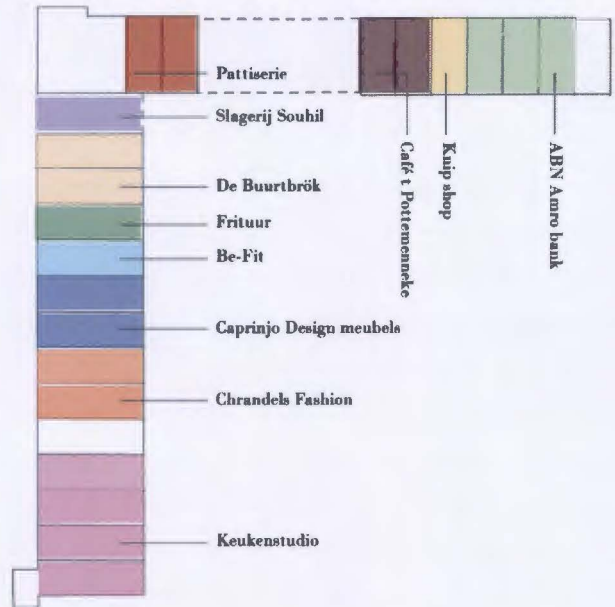

Jan Babpist school

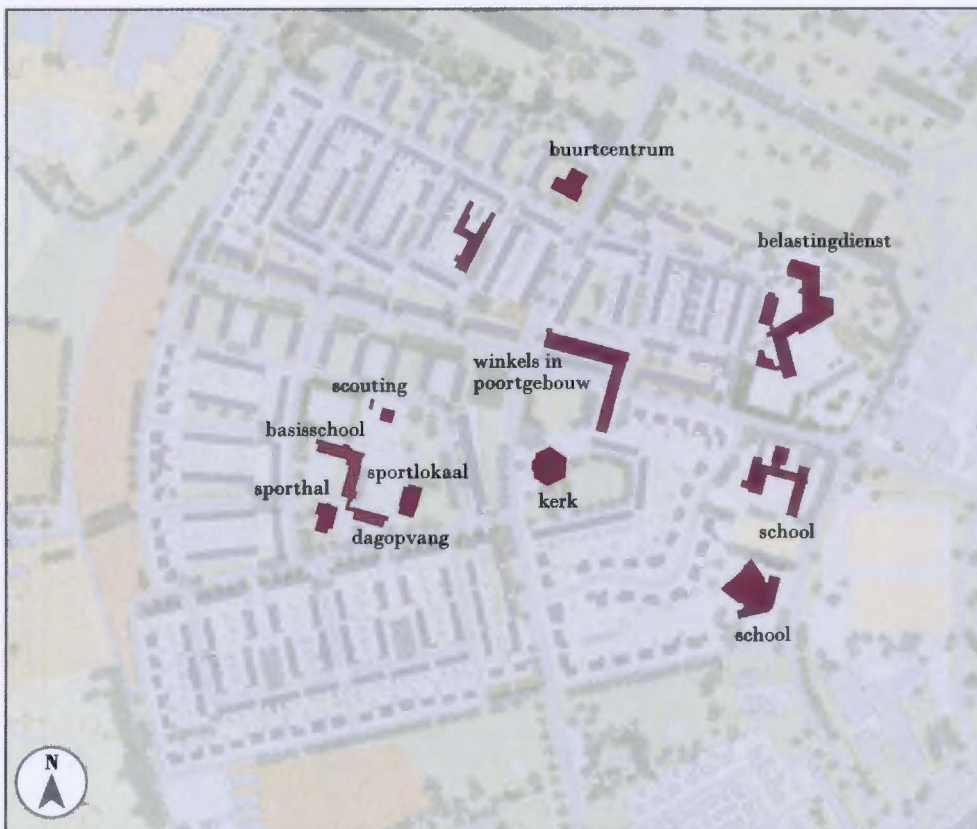
Figuur 68. Foto's voorzieningen in Pottenberg

en een sporthal. Ook deze voorzieningen zijn wijk-overstijgend.

Aan de oostrand van de wijk bevinden zich een school voor het praktijkonderwijs, de Terra Nigra, een school voor verstandelijk gehandicapten, de Jan Babtist en de belastingdienst. Aan de noordrand van de wijk ligt het buurtcentrum de Romein. Dit buurtcentrum wordt gebruikt door de biljart-, dart- en jeu de boules vereniging en door het kinder- en jeugdwerk, georganiseerd door Trajekt (een welzijnsonderneming in Maastricht).

Figuur 70. Winkels in het wijkcentrum 2010

Figuur 69. Voorzieningengebouwen in Pottenberg

DE OPENBARE RUIMTE IN POTTENBERG

Infrastructuur

De verkeersstructuur van Pottenberg is vrijwel niet veranderd. De Potteriestraat en de Terracottalaan zijn nog steeds de belangrijkste ontsluitingswegen van de wijk en drukke doorgaande wegen. De kruispunten zijn sinds de jaren zeventig wel anders ingericht, namelijk met een rotonde. Verder is er tegenwoordig, voor het gemotoriseerd verkeer, een verbinding vanuit de wijk naar de sportverenigingen ten westen van de wijk. De landweg die eerst ook als ontsluitingsweg diende voor de sportverenigingen, is alleen toegankelijk voor fietsverkeer en landbouwverkeer. Dit is een druk gebruikte fietsverbinding.

Figuur 72. Hoofdverkeersstructuur stadsdeel West

Figuur 71. Verkeersstructuur gemotoriseerd- en fietsverkeer Pottenberg

Figuur 73. Voetgangersstructuur; loopt voornamelijk parallel aan de verkeersstructuur

Figuur 74. Olifantenpaden in de sneeuw; Afwijken van reguliere paden. Dec 2010

Reguliere pad

Gebruikte route

Figuur 75. Foto's afwijken van reguliere paden

Groene ruimte

De inrichting van het groen is niet veel veranderd ten opzichte van vijftig jaar geleden en is nog steeds ingericht met een groene vloer, plantsoenen, de bomenrijen en het open gazon met boomblok. Een groot verschil is echter dat het onderhoud duurder is geworden. Dit wordt uitgevoerd door bedrijven in opdracht van de gemeente en de woningbouwcorporatie. Het groen in de wijk is onderwerp van discussie. De symbolische

waarde is groot, het vormt het karakter van de wijk. Daarentegen kan het ook een negatieve uitstraling hebben. Zoals in 'Wonen in beweging' staat beschreven: 'Het ligt er maar bij te liggen'. Niemand voelt zich er echt verantwoordelijk voor en het groen geeft momenteel een eentonig beeld. Het groen in de wijk is voornamelijk kijkgroen en wordt af en toe gebruikt om de hond uit te laten.

Figuur 76. Kijkgroen in Pottenberg

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Onderhoud groene ruimte

Onderhoud groene ruimte

Vervuiling van de groene ruimte

Figuur 77. Overzicht van de groeninrichting in Pottenberg door middel van foto's verspreid over de wijk

Figuur 78. Groeninrichting schaal 1:5000; locatie van foto's linkerpagina

Verblijfsplekken

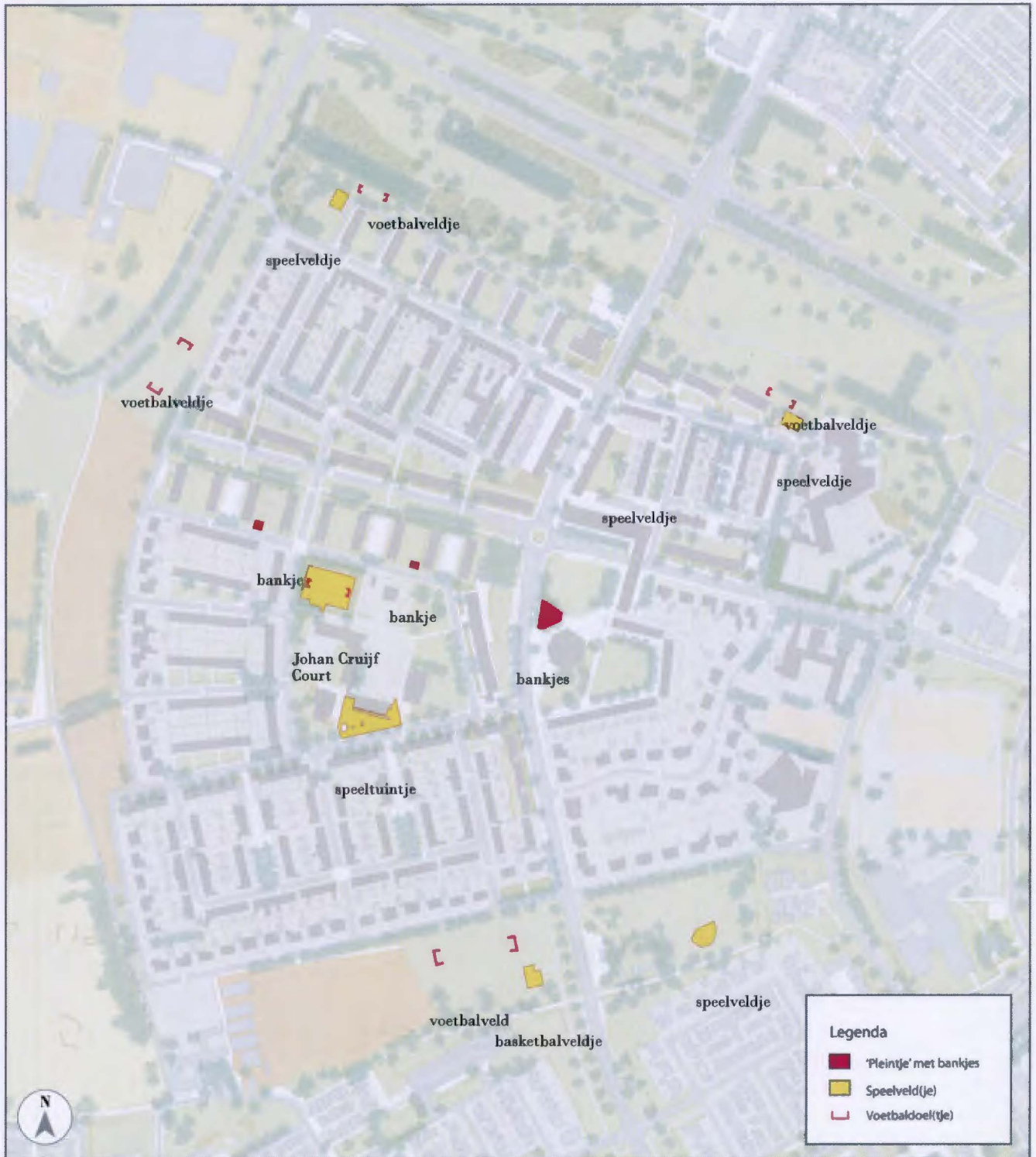
Er zijn verschillende speelfaciliteiten in de wijk. Voor de kleinere kinderen zijn er vijf speelveldjes met speeltoestellen. Twee liggen er in de wijk en drie aan de rand van de wijk. In het midden van de wijk ligt, bij de islamitische school, een Johan Cruijff Court. Voor jongeren is er een plek ingericht met een basketbalnet, overdekte bankjes en

op een aantal plekken zijn doelen en doeltjes die een voetbalveld vormen.

De speelgelegenheden zijn de plekken in de wijk met een verblijfsklimaat. Daarnaast staan bij de kerk en op één van de veldjes tussen de portiekwoningen twee bankjes.

Figuur 79. Foto's verblijfsplekken in Potetnberg

Figuur 80. Verblijfsplekken in de wijk schaal 1:5000

CONCLUSIES ONTWIKKELING POTTENBERG

Positie in de stad

Pottenberg is gebouwd als uitbreidingswijk aan de rand van de stad. De wijk is gebouwd voor een gemeenschap waarvan het dagelijkse leven zich in de wijk zou afspelen. In vijftig jaar tijd is de positie van de wijk veranderd naar een wijk die onderdeel uitmaakt van een netwerk. Het dagelijkse leven speelt zich grotendeels af buiten de wijk.

Omgeving van Pottenberg

De omgeving van de wijk bestond in de beginjaren voornamelijk uit landbouwgrond. Er werden recreatiegebieden gepland ten noorden en zuiden van de wijk als ruimtelijke afbakening van de wijk en om de vrijetijdsbesteding van de bewoners te faciliteren.

De landbouwgrond ten westen van de wijk is tegenwoordig grotendeels ingevuld met intensieve sportrecreatie. De groenstroken ten noorden en zuiden van de wijk zijn ingericht voor de vrijetijdsbesteding, maar ze worden niet veel gebruikt.

Wonen in Pottenberg

De wijk was gepland om ongeveer 5000 a 6000 inwoners te herbergen. Er kwamen gezinnen te wonen uit de middenklasse, de huizen waren modern voor die tijd.

Vanwege de afgenomen gezinsgrootte en de vergrijzing wonen er tegenwoordig 2500 inwoners. Er is een groot percentage sociale huurwoningen en de gemiddelde woningwaarde ligt laag. Er woont een hoog percentage inwoners met een laag inkomen.

Voorzieningen in Pottenberg

De voorzieningen in het centrum Pottenberg waren vooral gericht op de dagelijkse behoeften. De kerk werd druk bezocht en de kinderen uit de wijk gingen naar de katholieke basisschool in de wijk. De voorzieningen zorgden ervoor dat het dagelijks leven zich afspeelde in de wijk.

Door de komst van het stadsdeelcentrum 'De Brusselse poort', het afnemende inwonersaantal en het veranderende winkelgedrag, is er tegenwoordig te weinig draagkracht in de wijk voor voorzieningen die de dagelijkse behoeften faciliterden. Tegenwoordig is er een zeer gevarieerd aanbod aan voorzieningen. Zowel buurtgerichte voorzieningen als wijkoverstijgende voorzieningen. De kerk is gefuseerd met kerken in andere wijken en de basisscholen trekken hun schoolbevolking uit meerdere wijken.

Openbare ruimte in Pottenberg

De openbare ruimte bestond en bestaat voornamelijk uit infrastructuur en groene ruimte. De verkeerswegen werden ontworpen op het groeiende autogebruik en zijn dominant aanwezig.

De groene ruimte speelt zowel in de compositie van de wijk als ook symbolisch gezien een belangrijke rol. De 'groene vloer' zou ervoor zorgen dat de woongebouwen de voorkeur in de stad hadden en de achterkeur in het groen. De groene ruimte wordt tegenwoordig gezien als de kracht van de wijk, de wijk krijgt daardoor de omschrijving 'parkwijk', maar het wordt ook als een bedreiging gezien, doordat het er 'leeg en verlaten' bij ligt en niemand zich ervoor verantwoordelijk voelt.

4. POTTENBERG PARKWIJK [2010+]

GROEN ALS KRACHT VAN DE WIJK

De betekenis van de wijk is in vijftig jaar veranderd van 'de wijk als eenheid', naar 'de wijk binnen de stedelijke structuur'. De fysieke kaders van de wijk zijn echter grotendeels hetzelfde gebleven. De wijk is erg naar binnen gericht, dit is te zien aan de verbindingen in en rondom de wijk. De openbare ruimte is nooit doorontwikkeld, maar heeft alleen haar symbolische betekenis gehouden.

In de jaren zestig faciliteerden de ruimtelijke kaders van de wijk de parochiegemeenschap in de dagelijkse levensbehoeften. Er was een samenhangingsgevoel en sociale controle. De publieke sfeer was voelbaar in de publieke ruimte in en rondom de wijk. Tegenwoordig spelen de facetten van het dagelijks leven zich voornamelijk af buiten de wijk. De verschillende verblijfsplekken in en rondom de wijk worden niet gebruikt. De publieke sfeer is, op het verplaatsen na, niet meer aanwezig in de publieke ruimte van de wijk. Hierdoor mist de wijk levendigheid en leefbaarheid.

De openbare ruimte in de wijk speelt een grote rol in het faciliteren van de publieke sfeer. Een herstructurering van de openbare ruimte zal ervoor zorgen dat de publieke ruimte beter aansluit bij de publieke sfeer.

Een groot deel van de openbare ruimte in en rondom Pottenberg is groene ruimte, welke voornamelijk dienst doet als kijkgroen. De groene ruimte wordt in de herstructurering gebruikt als de kracht van deze wederopbouwwijk. Een herinrichting van deze groene ruimte kan op korte termijn gerealiseerd worden en kan geschieden naast latere herstructureringen van bijvoorbeeld het woning- en winkelbestand.

Het herinrichten van de groene ruimte en daarbinnen de verbetering van de verbindingen van het langzame verkeer zijn de pijlers van de herstructurering. De groene ruimte in en rondom Pottenberg wordt op verschillende schaalniveaus heringericht, waardoor de betekenis van de groene ruimte verandert voor zowel het stadsdeel, als ook

Figuur 81. Veel verplaatsingsverkeer in en om de wijk

de wijk. Door de bewoners, bezoekers en gebruikers te betrekken bij de herinrichting, zal de belangstelling groeien en daarbij de sociale controle en het verantwoordelijkheidsgevoel. De nieuwe verbindingen zorgen voor een betere inbedding van Pottenberg in de stadsstructuur. Daarnaast wordt ook toegankelijkheid van de groene ruimte en de verblijfsplekken in en rondom de wijk verbeterd. Er is veel verplaatsingsverkeer in en rondom Pottenberg, dit kan zorgen voor levendigheid. Door

het beter te faciliteren, zal er ook meer recreatief verkeer zijn, zoals fietsers en wandelaars. Door de combinatie van nieuwe activiteiten in de groene ruimte en nieuwe en verbeterde verbindingen, zal er ook meer uitwisseling plaatsvinden tussen de gebruikers.

Het ruimtelijk ingrijpen zal leiden tot meer en ander gebruik van de groene ruimte en de verblijfsplekken in en rondom de wijk, dit zal bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk Pottenberg.

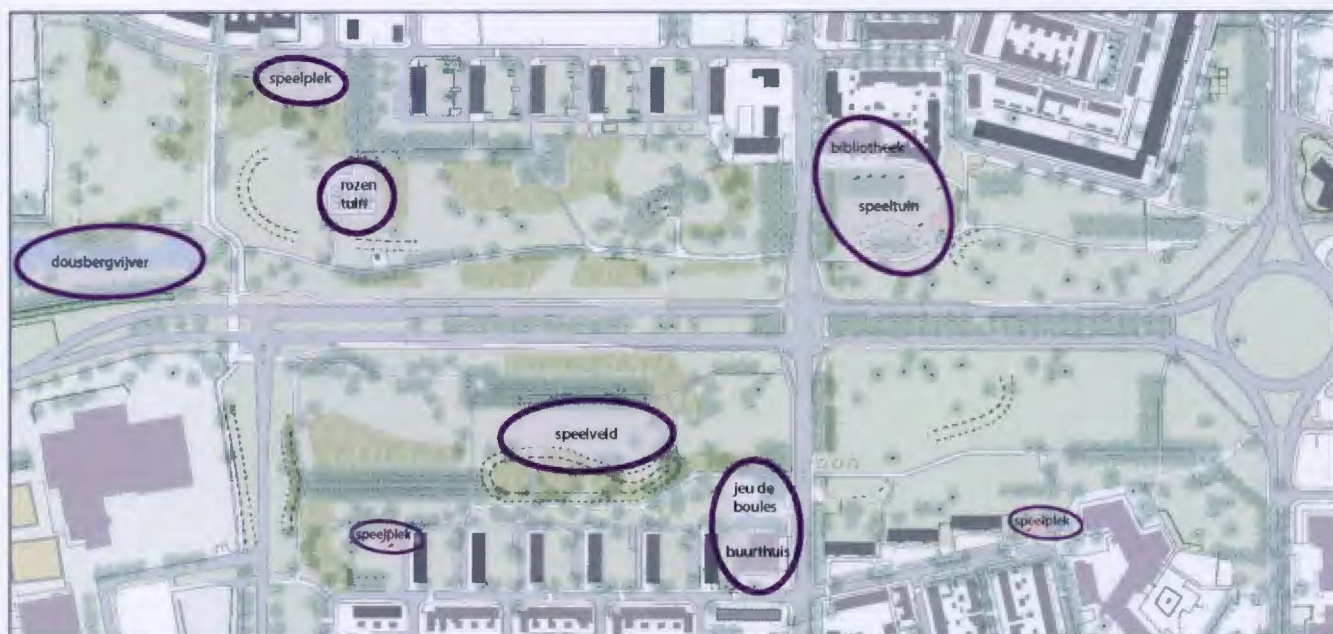
Figuur 82. Groen op verschillende schaalniveaus

RECREATIETERREINEN

De recreatieterreinen zijn mooi gelegen in het landschap. Er wordt veel gebruik van gemaakt door sporters en andere recreanten. Momenteel is het gebied echter niet verbonden met de rest van de infrastructuur voor het langzame verkeer en bestaande recreatieve routes, zoals de fietsroute langs het Albert kanaal. Het is een openbaar gebied, maar ontoegankelijk ingericht. Door nieuwe verbindingen en door het opnieuw inrichten van bestaande (openbare) paden, zal er een beter netwerk ontstaan voor fietsers en wandelaars. Ook de verbinding met Pottenberg zal hierdoor verbeteren. Het is dan opnieuw mogelijk om vanuit de wijk het buitengebied te betreden. Hierdoor zal ook de positie van de wijk binnen de stedelijke structuur verbeteren.

Figuur 83. Verbindingen door het groen

Figuur 84. Het Via Regia Park met haar verblijfsplekken

VIA REGIA PARK

Het Via Regia park grenst direct aan de wijk en is daarom van een grote toegevoegde waarde voor de wijk. Daarnaast zou het Via Regia park meer betekenis kunnen krijgen op stadsdeelniveau.

Het netwerk voor het langzame verkeer wordt in het park uitgebreid, zodat het niet meer langs de wegen voor gemotoriseerd verkeer loopt, maar juist door het groen. De verblijfsplekken in het park zullen beter worden ingericht. Door deze te koppelen aan de routes, zal er een beter verblijfsklimaat ontstaan. .

Bij de herinrichting van het park kunnen de voorzieningen grenzend aan het park betrokken worden. Bijvoorbeeld de bibliotheek en het buurtcentrum. Bij de bibliotheek is een speeltuin, deze zou uitgebreid kunnen worden met bijvoorbeeld ligelementen om op te lezen als de bibliotheek

open is. Bij het buurtcentrum ligt een jeux de boules baan, deze is echter ontoegankelijk, door een groot hek eromheen. Ook is hier een klein café, deze zou een terras kunnen krijgen aan het park. Door de voorzieningen meer op het park te richten kan een goede wisselwerking ontstaan. Het park geeft de voorzieningen een groene ruimte, uitzicht en verblijfsmogelijkheden en de voorzieningen geven het park meer karakter. Daarnaast zijn er in Pottenberg ook instellingen die meer gebruik zouden willen en kunnen maken van het park. Bijvoorbeeld de scouting. De instellingen in de aangrenzende wijken zouden betrokken kunnen worden bij de herinrichting, onder andere door hen mee te laten denken over het ontwerp van een speel/avonturenveld. Zij kunnen op hun beurt ook weer helpen bij de uitvoering ervan.

1. Buurtcentrum de Romein

2. De rozentuin

3. De bibliotheek

4. (Speel)elementen

5. Verschillende paden

6. Verhard doorgaand fietspad

Figuur 85. 1-3 Foto's van voorzieningen in park; 4-6 inspiratie voor nieuwe inrichting.

WIJKCENTRUM

Het centrum van de wijk is een brandpunt van activiteiten. Het winkelaanbod voorziet niet meer in de dagelijkse voorzieningen, maar er zijn nog steeds voorzieningen waar bezoekers uit de wijk, maar ook uit het stadsdeel en vanuit andere wijken naar toe komen. Daarnaast ligt hier een knooppunt van het langzame verkeer. Het noodzakelijk gebruik van de openbare ruimte zou hier goed gecombineerd kunnen worden met optioneel gebruik, namelijk verblijven in de openbare ruimte. Daar is echter momenteel geen mogelijkheid toe.

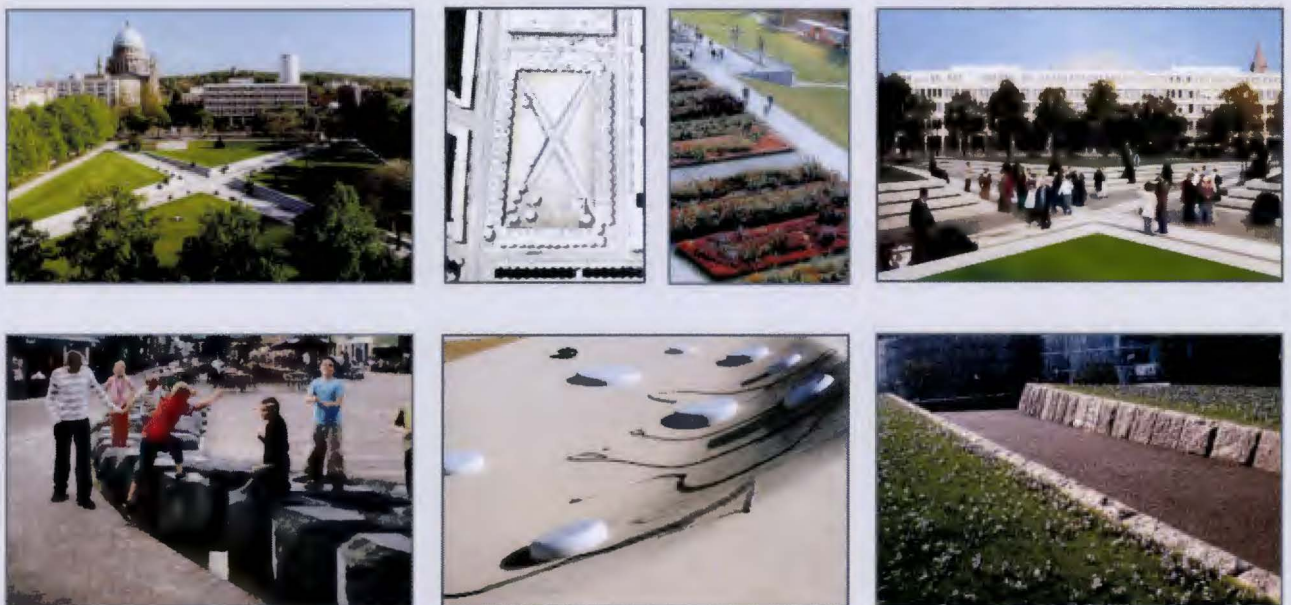
Figuur 86. Centrum als knooppunt

Figuur 87. Voetgangersstructuur en verblijfsplekken momenteel niet gekoppeld

Een goed verblijfsklimaat voor het centrum zal een combinatie zijn van het langzame verkeer over en langs de centrale ruimte, met (secundaire) zitgelegenheden en speelvoorzieningen. Het groene plein, gevormd door grote grasvlakten die hoger liggen dan de paden is hier een goed voorbeeld van. De groenbakken zouden ook nog een verschillende beplanting kunnen bevatten, waardoor er een meer gevarieerd beeld ontstaat. De speelvoorzieningen zouden bijvoorbeeld weer verlaagd kunnen liggen.

Door bij de herinrichting het buurthuis en de praktijkschool (waar de opleiding 'tuinbouw' onderdeel van uitmaakt) te betrekken, kan meer betrokkenheid worden gecreëerd. Dit zijn voorbeelden van partijen die medeverantwoordelijk zouden kunnen zijn voor het beheer. Ook zal hierdoor meer sociaal toezicht zijn en kan het buurthuis gebruik maken van de openbare ruimte voor activiteiten, waardoor er meer levendigheid is in de openbare ruimte.

Figuur 88. Inspiratie voor de nieuwe inrichting

GROEN BIJ ETAGEWONINGEN

Het woonmilieu in Pottenberg wordt gedefinieerd als 'parkwijkmilieu'. Dit komt door het vele groen in de wijk. De bewoners zijn echter niet betrokken bij de inrichting of het beheer van het groen, terwijl het groen juist voor hen een grote meerwaarde zou kunnen hebben. Door de groene vloer van de woongebouwen te koppelen aan het woongebouw en de bewoners te betrekken bij het gebruik en beheer, zal de groene ruimte een grotere meerwaarde hebben voor de bewoners en zal er meer levendigheid ontstaan. Voorwaarde is wel dat er duidelijkheid bestaat over de verantwoordelijkheid en het eigendom. Het groen in de wijk zal door deze verandering meer variatie kennen

en door het gebruik zal er meer levendigheid ontstaan. De betrokkenheid zal zorgen voor meer sociale controle.

De combinatie van de tuinen bij de woongebouwen en de openbare paden die hierlangs lopen, zal zorgen voor meer onderlinge uitwisseling.

De groene vloer onder de woongebouwen is niet het enige groen in de compositie. Ook bij de gebouwen voor instanties is er een groene vloer. Voor de rest van het groen is het belangrijk dat dit in stand gehouden wordt, dit zal namelijk zorgen voor een geordend beeld en het hoort bij het karakter van de wijk.

Figuur 89. Gebruik en beheer door bewoners

Figuur 90. Groene vloer gekoppeld aan woongebouwen

CONCLUSIE

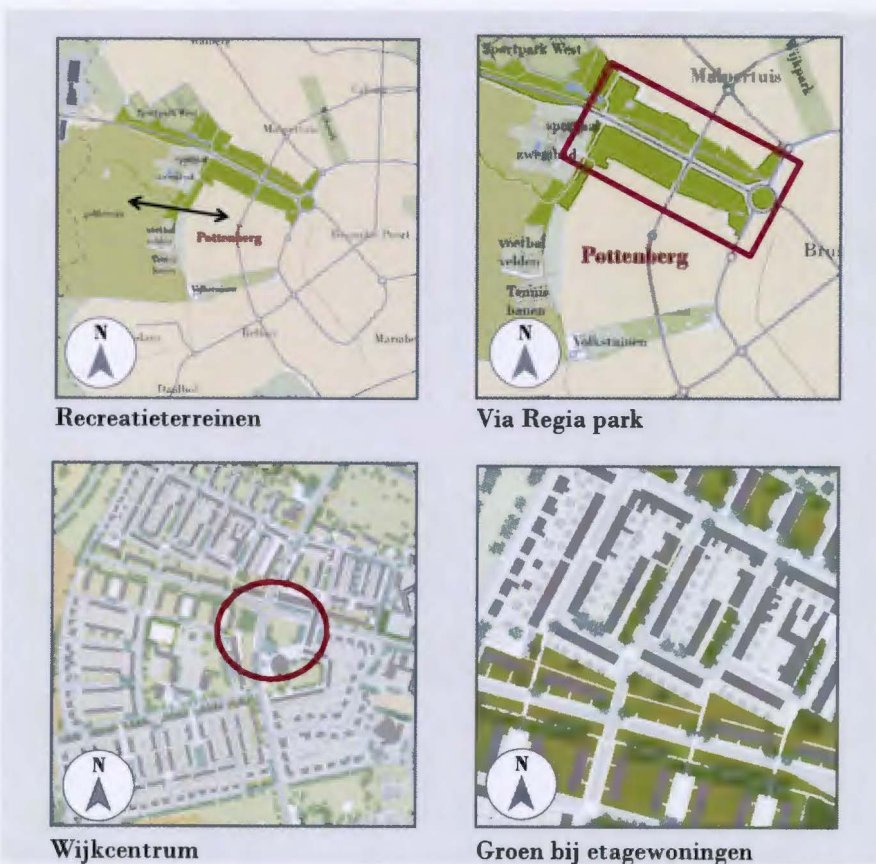
Door het verbeteren van de verbindingen en een herinrichting van de verblijfsplekken, wordt op verschillende schaalniveaus betekenis toegekend aan de groene ruimte.

De verbindingen zullen zorgen voor een beter netwerk in de groengebieden rondom de wijk en tussen de wijk en de groengebieden, dit zorgt voor meer verplaatsing door de groengebieden, wat bijdraagt aan de levendigheid. Daarnaast zal de toegankelijkheid van de groengebieden verbeteren waardoor deze meer toegevoegde waarde hebben voor de wijk.

De herinrichting van de verblijfsplekken zal zorgen voor meer duidelijkheid over de gebruiksmogelijkheden, zoals bijvoorbeeld het speelveld

in het park en het plein in het wijkcentrum. De koppeling tussen de verbindingen van het langzame verkeer en de locatie van de verblijfsplekken is essentieel, omdat hierdoor het noodzakelijk gebruik van de openbare ruimte gekoppeld wordt aan het optionele gebruik en er uitwisseling mogelijk is tussen het verplaatsingsverkeer en de gebruikers van de verblijfsplekken.

De betrokkenheid van de verschillende partijen zal de betekenis van de openbare ruimte nog verder versterken, door een toename van activiteit, verantwoordelijkheid en daardoor levendigheid. De herstructurering van de openbare ruimte zal zorgen voor een betere leefbaarheid in de wijk Pottenberg.

Figuur 91. Verschillende schaalniveaus groene ruimte

5. ONTWERP

Openbaar, collectief en de tussenruimte

Om de strategie te verduidelijken is deze verwerkt in een ontwerp voor een uitsnede binnen het gebied. Deze uitsnede bevat het Via Regia park en de rand van de aangrenzende wijken, waar collectieve tuinen zijn gepland. De nieuwe inrichting van het park en de collectieve tuinen zullen in dit hoofdstuk worden toegelicht.

Figuur 92. Uitsnede voor ontwerp

UITGANGSPUNTEN VOOR HET ONTWERP

Gebruikers park

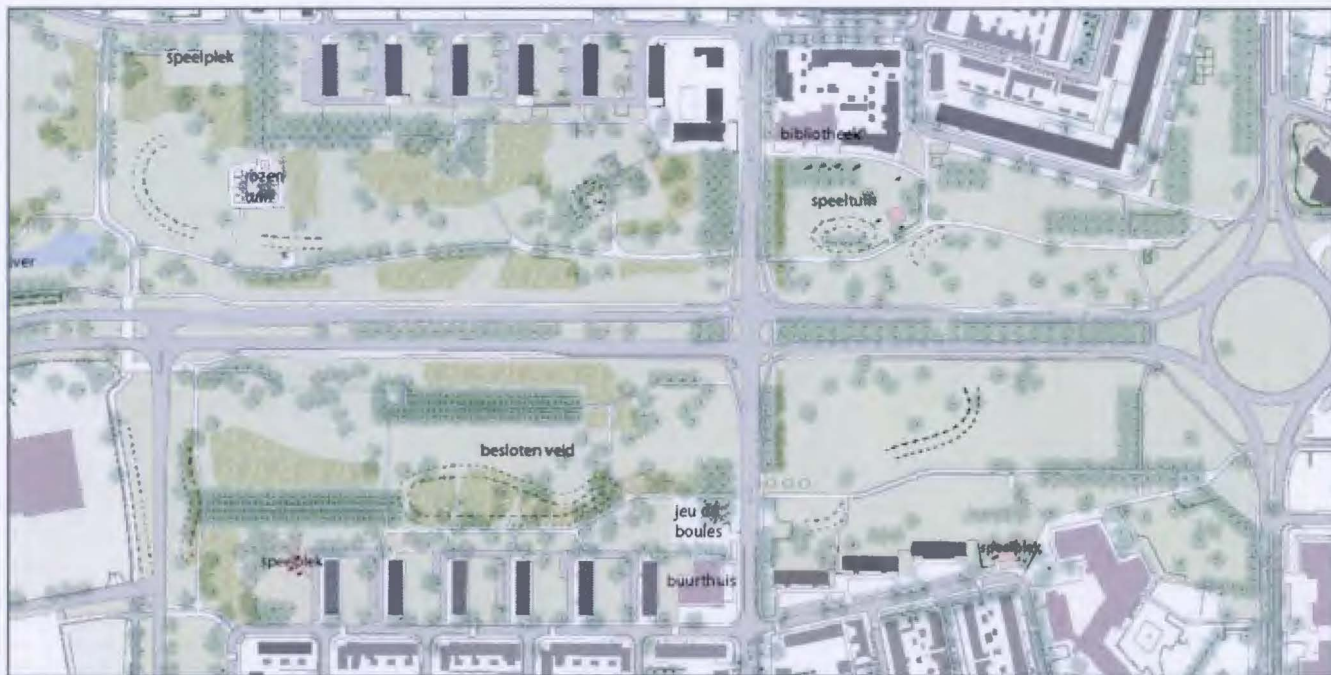
In het park is het voornaamste gebruik wandelen. Er zijn veel mensen die hier met hun hond wandelen, maar ook enkele zonder hond, met of zonder kinderen. Het park is een hondenlosloopgebied en zou daarom aantrekkelijk zijn voor hondenuitlaters. De inrichting is hier echter niet op afgestemd.

Er zijn een aantal plekken in het park die als verblijfsplekken gebruikt worden. De bankjes langs de wandelroute worden gebruikt om tijdens een wandeling even te zitten en bijvoorbeeld een praatje te maken met andere wandelaars. Daarnaast zijn de speeltuin, de rozentuin en de vijver plekken die gebruikt worden om te verblijven en de jeu de boules banen bij het buurtcentrum 'De Romein'. Er zijn heel sporadisch bezoekers die het grasveld gebruiken voor een picknick. De bewoners in de aangrenzende wijken hebben baat bij een park waar het prettig wandelen en verblijven is en zij vormen daarom een van de doelgroepen. Er is veel verplaatsingsverkeer over de verkeerswegen

door het park, zowel autoverkeer als fietsers. Ook zijn er een aantal voetgangers die van de ene naar de andere wijk lopen. Er zullen verbindingen ontworpen worden voor het langzame verkeer door het park. Zo ontstaat er meer interactie en levendigheid in het park. Ook geeft het park dan een toegevoegde waarde aan de routes.

Ruimtelijke kwaliteiten park

Bij het nieuwe ontwerp wordt uitgegaan van de bestaande kwaliteiten van het park. In het park zijn dit het glooiend landschap en de bomenrijen. Deze zorgen voor een mooi beeld en geven het park karakter. Op sommige plekken vormen het struikgewas en het bos een positieve kwaliteit, maar op sommige plekken belemmeren deze het overzicht en zullen deze verwijderd worden. De speeltuin, rozentuin, het besloten veld en de jeu de boules banen blijven behouden en worden versterkt als verblijfsplekken.

Figuur 93. Uitsnede voor ontwerp schaal 1:10000

Gebruikers collectieve tuinen

De groene grasvelden bij de portiekwoningen aan de rand van het park nemen een belangrijke rol in binnen de compositie van de wijk. Voor bepaalde groepen heeft dit groen meer betekenis. Dit zijn voornamelijk de bewoners van de portiekwoningen, maar ook bewoners elders in de wijk die zich door de wijk verplaatsen.

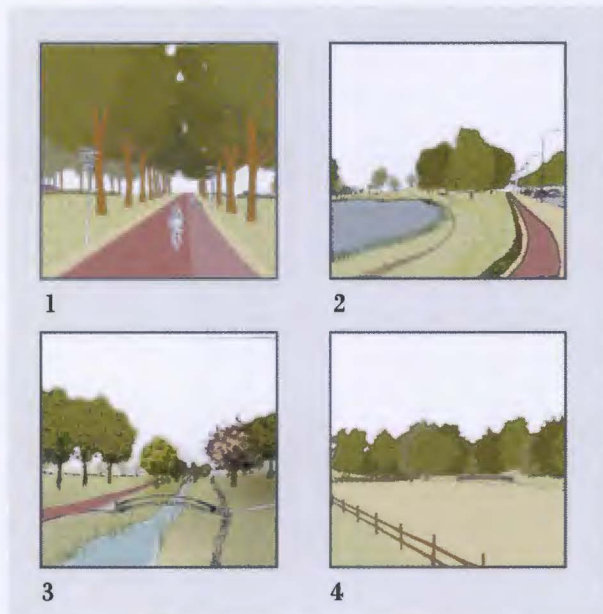
Door de collectieve tuinen in samenwerking met de bewoners opnieuw in te richten en deze een duidelijke betekenis te geven, zullen deze meer gebruikt en opgenomen worden in het dagelijkse leven van de bewoners. Hier kan interactie plaatsvinden tussen deze bewoners en de voorbijgangers, waardoor er meer levendigheid ontstaat op straat.

Aangezien de collectieve tuinen tussen de wijk en het park gelegen zijn, vormen deze de overgang tussen de bebouwing en het groen. Deze overgang wordt zorgvuldig ontworpen, zodat er sprake is van toegankelijkheid naar het park toe, maar een duidelijke semi-private ruimte voor de bewoners.

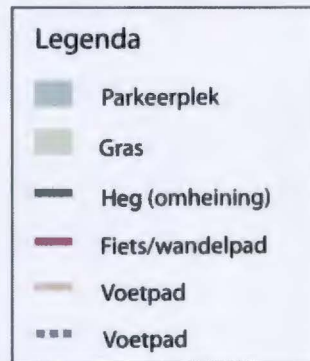
Ruimtelijke kwaliteiten tuinen

Vanuit de wijk zijn zichtlijnen het park in, deze worden behouden. Daarnaast moet de toegankelijkheid van de wijk naar het park blijven en versterkt worden. De grote bomen, die op de grasvelden staan bij de portiekwoningen, zullen in het ontwerp worden opgenomen.

ONTWERP VAN HET PARK

Het ontwerp zal worden toegelicht aan de hand van vier onderdelen: verkeer en verbindingen, toegankelijkheid en overzicht, ecologie en verblijfsplekken. Zie bijlage 1 voor het ontwerp schaal 1:5000.

Figuur 94. Ontwerp toegelicht aan de hand van de vier onderdelen: 1.verkeer en verbindingen, 2. toegankelijkheid en overzicht, 3. ecologie en 4. verblijfsplekken.

Figuur 95. Ontwerp, schaal 1:10000

Verkeer en verbindingen

Door de ligging van het park komt er veel verkeer doorheen. De verkeerswegen zorgen ervoor dat het park in vier kwadranten wordt verdeeld. Het fietsverkeer loopt nu langs deze verkeerswegen. Door de entrees van het park met elkaar te verbinden is gekeken naar de optimale routing voor de fietser. Deze optimale routing is aangepast aan de mogelijkheden in verband met overstekbaarheid van de wegen. Zo ontstaan er nieuwe fietsverbindingen die door het park lopen. Er is ook een fietsverbinding behouden langs de weg, in verband met de veiligheid als het donker is buiten.

Langs deze fietsverbindingen loopt een voetpad, door een onderscheid in bestrating wordt dit zichtbaar. Deze paden vormen de hoofdverbindingen in het park en zijn toegankelijk voor allerlei soorten gebruikers: skaters, rolstoelgebruikers en mensen met een kinderwagen.

De huidige wandelpaden liggen op zich logisch als gekeken wordt naar de verschillende verbindingen tussen de entrees van het park. Het is belangrijk dat ook binnen elk kwadrant een ronde mogelijk is, aangezien de wegen als barriere werken en kleinere rondes gebruikt kunnen worden

Figuur 96. Entrees park

voor het uitlaten van de hond of een ommetje door de bewoners in de aangrenzende wijken. In de kwadranten zijn daarom stukken voetpad toegevoegd om dit mogelijk te maken. Tevens zullen alle voetpaden opnieuw bestraat worden.

Om een logische en herkenbare structuur aan te brengen is inspiratie gehaald uit de Barok buitenruimten. Er ontstaat een schema, waarbij de vier kwadranten onderling verbonden worden, maar ook verschillende routes in de kwadranten op zich gemaakt kunnen worden. Dit schema wordt over de huidige inrichting van het park gelegd en aangepast aan de bestaande kwaliteiten.

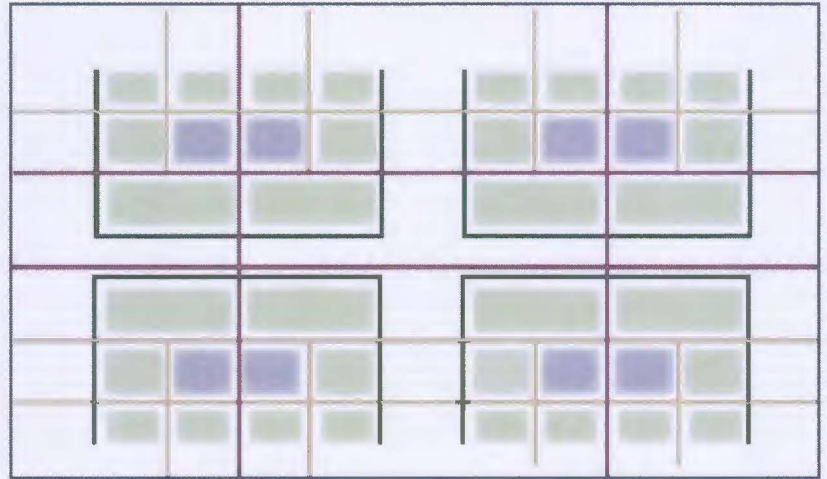
Figuur 97. Oude situatie

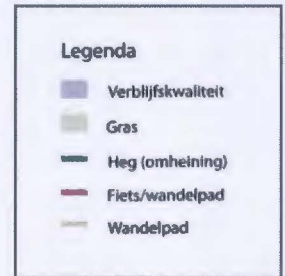
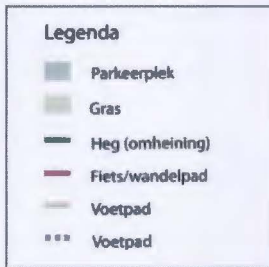
Figuur 98. Nieuwe situatie (Zie figuur 101)

Figuur 100. Barok buitentuin
[bron: Steenbergen, 2005]

Figuur 99. Structuur Park

Figuur 101. Structuur aangepast aan situatie park; verbindingen langzaam verkeer goed zichtbaar

Overzicht en toegankelijkheid

Door de nieuwe verbindingen zal het park al veel toegankelijker zijn. Door de structuur is er overzicht. Deze structuur zal nog verder versterkt worden door elk kwadrant te omsluiten door middel van een heg. Deze heg zal zorgen voor meer beslotenheid. Door het weghalen van het struikgewas langs de weg ontstaat er meer overzicht en zal er een groter gevoel van veiligheid zijn. De heg zal worden geplant met de Berberusstruik.

Figuur 102. Oude situatie

Figuur 103. Nieuwe situatie (zie figuur 104)

Figuur 104. Kwadrant zuid-oost. Heg zorgt voor een afgekaderde ruimte.

Dit struikgewas wordt niet hoger dan een meter en vergt weinig onderhoud. Daarnaast heeft het een dichte begroeiing en doornen, waardoor het moeilijk is om er doorheen te komen. Dit is ook handig voor de wandelaars met een hond. Door de heg worden de vier afzonderlijke parktuinen extra benadrukt.

Ecologie

Het gras wordt extensief beheerd en dit zal worden doorgezet. Dit is niet alleen in ecologisch belang, maar ook financieel is dit aantrekkelijk. Echter is het wel erg belangrijk dat het park er verzorgd uitziet en er ook ruimte blijft om te spelen en te verblijven. Daarom zal er langs de paden gemaaid worden en zullen een aantal grasvlaktes die zich lenen voor gebruik bijgehouden worden. Daarnaast zal de rest van het groen, dat hoog gehouden wordt, ingezaaid worden met veldbloemen. Dit zorgt voor een gevarieerd en kleurrijk beeld. Er ontstaat een onderscheid in kijkgroen en groen dat geschikt is voor gebruik.

Naast het gras is ook het water een belangrijk ecologisch thema. In het waterplan uit 2006 is te lezen dat in West-Maastricht wat betreft het waterbeleid de nadruk ligt op water vasthouden en het aanvullen van de grondwatertafel. Er moet zoveel mogelijk hemelwater worden geïnfiltreerd en de groenzones lenen zich hier goed voor. Daarbij wordt genoemd dat het groen in en rondom de rotonde van de Via Regia een nadrukkelijke rol zou kunnen vervullen binnen de waterstructuur als infiltratieveld. In de toekomst worden hogere neerslagintensiteiten verwacht en daarbij worden

ook steeds meer rioleringsstelsels gescheiden. Er zal daardoor meer ruimte nodig zijn voor tijdelijke berging en infiltratie.

De waterberging zal een meerwaarde vormen voor het park, het zorgt voor een visuele kwaliteit en het verhoogt de recreatieve waarde van het park, onder andere door de verschillende dieren en planten die in en rondom water te zien zijn. Door rekening te houden met de hoogtes en de ondergrond, zijn plekken uitgezocht waar het water kan worden vastgehouden. Daarnaast kan nog uitgezocht worden of er ook nog een verdere gebruikerswaarde mogelijk is, bijvoorbeeld in de vorm van hengelsport of andere waterrecreatie.

De grond die vrijkomt bij het afgraven wordt gebruikt om bestaande hoogteverschillen te versterken. Zo wordt bijvoorbeeld de heuvel in het zuid-oostelijke kwadrant versterkt. Deze kan gebruikt worden om te verblijven. Een heuvel nodigt uit voor spel, er kan bijvoorbeeld vanaf gerend en gerold worden en in de winter kan er gesleed worden.

Figuur 105. Oude situatie

Figuur 106. Nieuwe situatie (locatie: zie figuur 107)

Figuur 108. Doorsnede waterpartij in zuid-oostelijke kwadrant (locatie: zie figuur 104.)

Figuur 107. Kwadrant noord-west. Ingrepen op het gebied van ecologie: waterberging en hoogstand gras.

Verblijfsplekken

De rozentuin in het noord-westelijke kwadrant en de speeltuin in het noord-oostelijke kwadrant vormen de verblijfsplekken in het park. In de speeltuin zal het gras uiteraard bijgehouden worden. Er komt een omheining, waardoor de grenzen duidelijk worden. In het zuid-westelijke kwadrant is een mooi grasveld in een compositie van bomenrijen, verhoging in het landschap en struikgewas dat de verhoging benadrukt. Het veld dat hiertussenin ligt, zal ook bijgehouden en omheind worden, zodat dit toegankelijk is als speelveld voor bijvoorbeeld de scouting, de jeugdsoos van het buurtcentrum, de scholen en het kinderdagverblijf en de afkadering hiervan duidelijk is.

Door de veranderende inrichting ontstaan er nog een aantal plekken met verblijfskwaliteit. Langs het water in het zuid-oostelijke kwadrant zullen verblijfsplekken worden ingericht, in de vorm van een kade en vlonders aan het water. Ook de heuvel vormt een plek met een bijzondere kwaliteit.

De verblijfsplekken zullen zo mogelijk worden opgenomen in het schema van de verbindigen, op een zodanige manier dat deze in het midden

liggen: De routes lopen langs en om de plekken. Ook zorgt dit ervoor dat de plekken midden in het park liggen en afgezonderd van de verkeerswegen en de wijk.

Elk kwadrant heeft een verblijfsplek met een eigen identiteit. Dit zorgt voor vier afzonderlijke tuinen die elk voor verschillende doeleinden gebruikt kunnen worden, maar elkaar ook versterken door de onderlinge verbondenheid.

Door het ontwerp ontstaan er plekken met een bepaalde verblijfskwaliteit, maar bij een verdere inrichting van de plekken, waardoor er wordt uitgenodigd tot een meer specifiek gebruik, is het goed om samenwerking te zoeken met de verschillende betrokkenen en toekomstige doelgroepen.

Het veld in het zuid-westelijke kwadrant kan bijvoorbeeld ingericht worden als avonturenveld. Hier kan samenwerking gezocht worden bij de scouting en de jeugdsoos. Bij de speeltuin zou gekeken kunnen worden of deze een toegevoegde waarde kan hebben voor de bibliotheek en visa versa, door bijvoorbeeld leesplekken in te richten, of een beter toezicht te creëren vanuit de

Figuur 109. Oude situatie

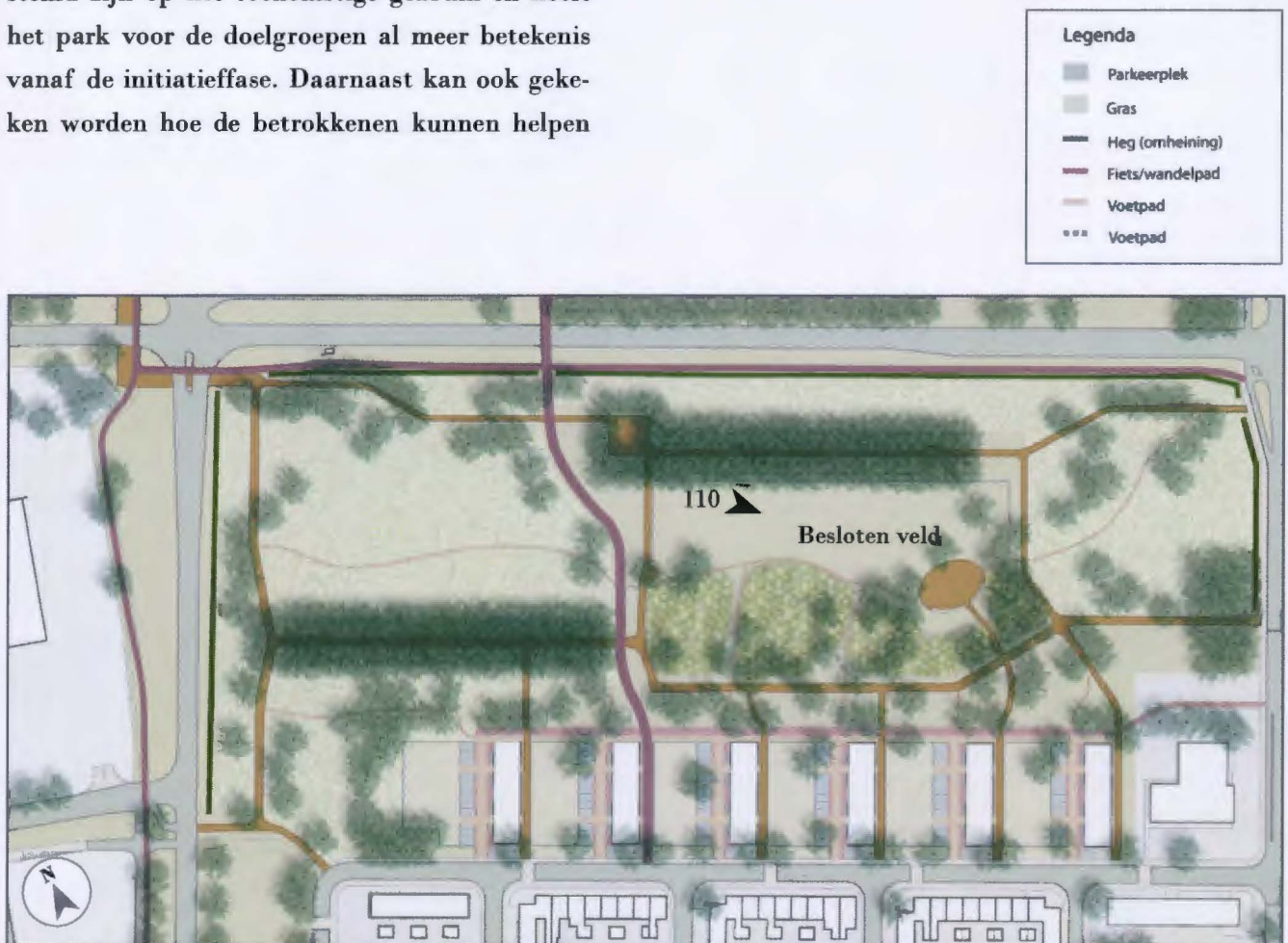

Figuur 110. Besloten veld (locatie: zie figuur 111)

bibliotheek op de speeltoestellen. Bij het inrichten van de verblijfsplekken in het zuid-oostelijke kwadrant zou gekeken kunnen worden naar aantrekkelijke zitgelegenheden voor bijvoorbeeld de werknemers van de belastingdienst, die grenst aan dit kwadrant. Daarnaast is er misschien samenwerking mogelijk met het winkelcentrum de Brusselse Poort. Ook hier zijn vele werknemers die graag even naar buiten gaan in de pauze of na werktijd.

Door de lokale organisaties en instellingen te betrekken bij de inrichting, zal deze beter afgestemd zijn op het toekomstige gebruik en heeft het park voor de doelgroepen al meer betekenis vanaf de initiatieffase. Daarnaast kan ook gekeken worden hoe de betrokkenen kunnen helpen

met het toezicht en het beheer. Dit zal zorgen voor meer sociale betrokkenheid en veiligheid. Daarnaast kan dit op de langere termijn ook financiële voordelen opleveren.

Figuur 111. Kwadrant zuid-west. Voorbeeld van een verblijfsplek; het besloten veld.

ONTWERP COLLECTIEVE TUINEN

De positie en toegankelijkheid van de collectieve tuinen is belangrijk. In elke situatie zal weer opnieuw gekeken moeten worden, hoe deze het beste gesitueerd kunnen worden. In het zuid-westelijke kwadrant worden de tuinen aan de voorzijde van de woongebouwen geplaatst. De tuinen worden omheind, waardoor het duidelijk is dat het hier om een apart stuk groen gaat. Ze worden ontsloten met hekjes in het verlengde van de ingangen van de portiekwoningen, waardoor de relatie tussen de woningen en de tuinen duidelijk wordt. Aan deze zijde is ook de parkeervoorziening van het woongebouw. Het is belangrijk dat de zichtlijnen vanuit de wijk in stand blijven. Dit wordt gedaan door de heg niet te hoog te laten groeien.

Aan de achterzijde van de tuin loopt een openbaar pad rechtstreeks het park in. Dit pad ontsluit de fietsbergingen aan de achterzijde van

het woongebouw aan de overzijde en zorgt voor de verbinding tussen de wijk en het park. Verder verandert de inrichting van de ontsluiting van het gemotoriseerd verkeer. Dit wordt namelijk een voet-fietspad waar de auto te gast is.

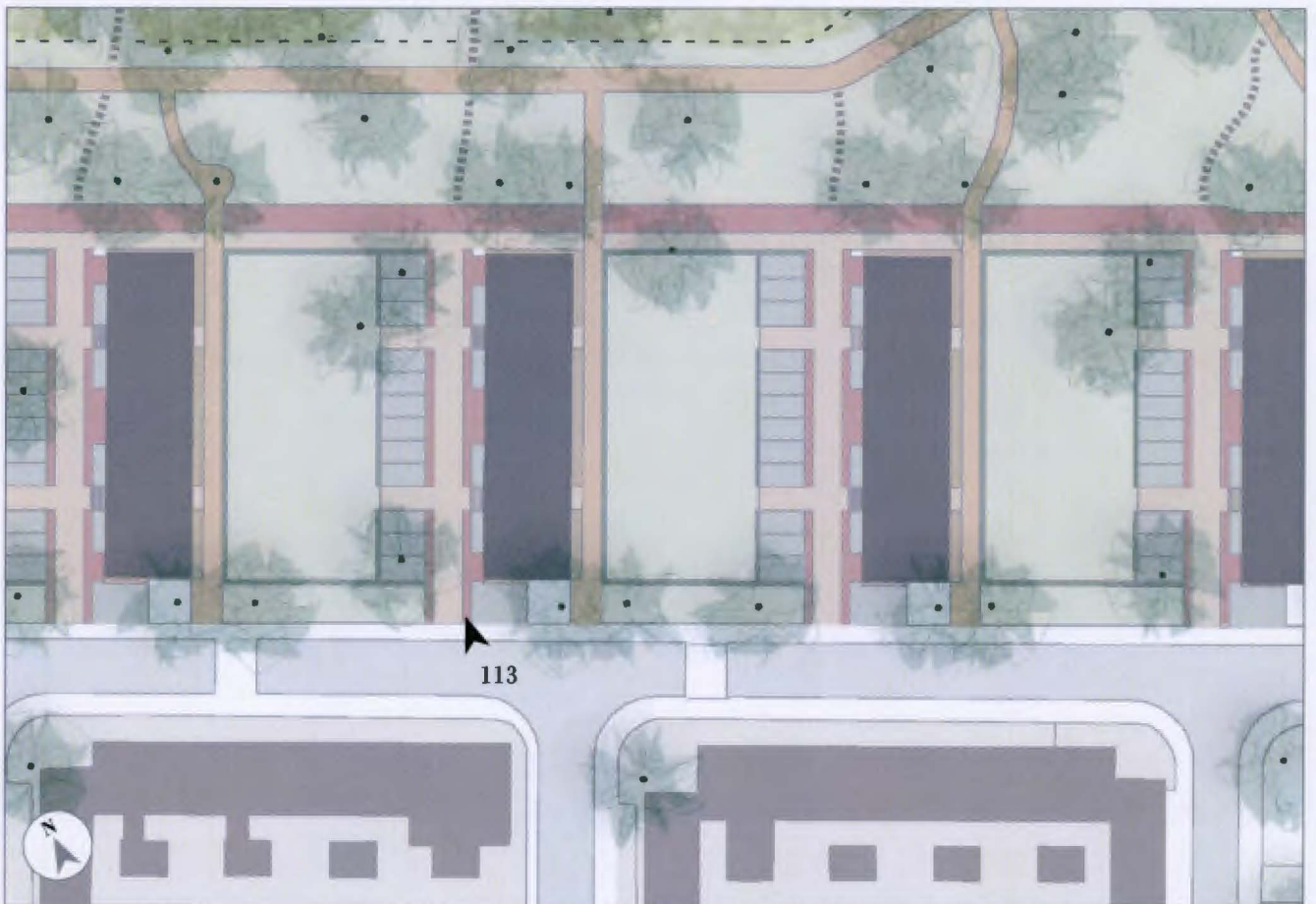
De tuinen kunnen op verschillende manieren worden ingericht. De basis vormt de afstemming met de bewoners. Wonen er ouderen, dan zal er misschien meer behoefte zijn aan zitgelegenheid. Bij kinderen kan een schommel goed werken. Wonen er mensen die van tuinieren houden? Dan kunnen er plantenbakken in de tuin geplaatst worden die de bewoner zelf kan onderhouden. Deze afstemming is erg belangrijk om de tuinen te laten bijdragen aan de levendigheid van de wijk. Door te zorgen dat de tuinen een verlengde worden van de portiekwoningen geeft dit extra wooncomfort, dit zal bijdragen aan het welzijn van de bewoners.

Figuur 112. Oude situatie groen bij portiekwoningen

Figuur 113. Collectieve tuinen (locatie: zie figuur 114)

Figuur 114. Collectieve tuinen bij portiekwoningen

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

CONCLUSIES

De onderzoeksvraag luidde als volgt: Wat zijn de veranderingen in de wijk Pottenberg tussen de opbouw van de wijk en nu en hoe kunnen ruimtelijke ingrepen bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk?

De betekenis van Pottenberg is in vijftig jaar veranderd van 'een wijk als eenheid', naar 'een wijk binnen het stedelijk weefsel'. In de jaren zestig speelde het dagelijks leven zich voornamelijk af in en rondom de wijk. De publieke sfeer was voelbaar in de publieke ruimte in en rondom Pottenberg. Tegenwoordig speelt het dagelijks leven zich af in een netwerk binnen de stad en het stadsdeel. De publieke sfeer is vrijwel niet meer aanwezig in de publieke ruimte van de wijk. De opbouw van de wijk echter is grotendeels hetzelfde gebleven, deze sluit niet meer aan op de huidige netwerkmaatschappij en mede daardoor mist Pottenberg levendigheid en leefbaarheid.

Een herstructurering van de openbare ruimte zal een positieve invloed hebben op Pottenberg. Door in de openbare ruimte te investeren blijft de monumentale structuur van de wijk intact. Het is een investering die mogelijk is op de korte termijn en die latere investeringen niet in de weg zal staan. Daarbij is de openbare ruimte het verbindende element in en rondom de wijk, dat Pottenberg haar parkwijk karakter geeft en dus de kracht vormt van de wijk.

Bij de herstructurering staan het verbeteren van de verbindingen en de herinrichting van de verblijfsplekken centraal. Door de ruimtelijke ingrepen wordt op verschillende schaalniveaus de betekenis van de openbare ruimte versterkt. De verbindingen zullen zorgen voor een beter netwerk

en meer verplaatsing door de groengebieden rondom Pottenberg. Dit zal bijdragen aan de levendigheid van deze groengebieden en de toegankelijkheid vanuit de wijk. De herinrichting van de verblijfsplekken in en rondom Pottenberg zal zorgen voor een beter verblijfsklimaat en meer duidelijkheid over het gebruik. De koppeling tussen deze verbindingen van het langzaam verkeer en de locatie van de verblijfsplekken is essentieel, omdat hierdoor uitwisseling mogelijk is tussen het verplaatsingsverkeer en de gebruikers van de verblijfsplekken. Dit zal de levendigheid en ook de leefbaarheid verbeteren en zorgen voor het samenkomen van de verschillende schaalniveaus.

De betrokkenheid van de verschillende partijen zal de betekenis van de openbare ruimte nog verder versterken, door een toename van activiteit, verantwoordelijkheid en daardoor levendigheid en leefbaarheid. Deze betrokkenheid zal geschieden op verschillende wijzen, afhankelijk van de plaats en de functie.

De herstructurering van de openbare ruimte zal bijdragen aan het verbeteren van de leefbaarheid in Pottenberg op de korte, maar ook op de langere termijn.

AANBEVELINGEN

De herstructurering van de openbare ruimte is een ontwikkeling die mogelijk is op de korte termijn. Het zal een positieve invloed hebben op de leefbaarheid en het imago van wijk. Een onderzoek naar een verdere herstructurering van bijvoorbeeld het woonbestand en de voorzieningen in de wijk is aan te bevelen om de leefbaarheid van de wijk nog verder te verbeteren op de langere termijn.

De betrokkenheid van de bewoners, bezoekers en voorzieningen in en rondom de wijk bij de herstructurering zal bijdragen aan het versterken van de leefbaarheid van de wijk. Het proces is hierbij van groot belang. Er zijn al verschillende onderzoeken gedaan naar de aanpak van een dergelijke participatie, maar de meningen hierover zijn verdeeld. Daarnaast is dit afhankelijk van de plaats en de functie binnen de openbare ruimte. Een onderzoek naar het proces, van het betrekken van de verschillende partijen bij de herstructurering van de openbare ruimte in Pottenberg, is daarom aan te bevelen.

BRONVERMELDING

- Bevers, A., Coppens, M. (1958) Samen Bouwen; gedenkboek ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van Wilma Aannemingsmaatschappij N.V. te Weert. Weert : [s.n.]
  - Bisscheroux, N., Bergh, W.H.J. van den, Minis, S., Schmitz, A. (1997). Architectuurgids Maastricht 1895-1995. Maastricht: Stichting TOPOS.
  - Blom, A., Jansen, B., Heide, vd A. (2004). De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken. Zeist: In opdracht van het Projectteam Wederopbouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.
  - Bos, A., Oud, P.J. (1946). De stad der toekomst, de toekomst der stad; een stedenbouwkundige en sociaal-culturele studie over de groeiende stadsgemeenschap. Rotterdam: Voorhoeve.
  - Brylka, M.F.A. (1992). Bouwen in Maastricht; 90 jaar Bouwvereniging Sint Servatius Maastricht 1902-1992. Maastricht: Stichting Historische Reeks.
  - Centraal Bureau voor de Statistiek. (2009) Gemeente Op Maat; Maastricht. Den Haag: CBS.
  - Dienst stadsontwikkeling Maastricht (1952). Toelichtende beschrijving, behorende bij de herziening van 1954 van het uitbreidingsplan in hoofdzaak [voor de gemeenten Maastricht, Heer en Amby]. Maastricht: Sociaal-Economische Documentatie, Dienst Stadsontwikkeling Maastricht.
  - Dingemans, F.C.J., van Nispen tot Sevenaer, E.O.M. (1947). Maastricht bouwt. Maastricht: Comité Tentoonstelling "Maastricht Bouwt".
  - Doevendans, K., Stolzenburg, R. (2004) De kerken en de wijkgedachte: een opmerkelijke geschiedenis. Het kerkgebouw in het postindustriële landschap. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
  - Doevendans, K., Stolzenburg, R. (1988) De wijkgedachte in Nederland; gemeenschapsstreven in een stedenbouwkundige context. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven.
  - Gemeente Maastricht (2005) Herijking structuurschets West. Maastricht: Gemeente Maastricht.
  - Gemeente Maastricht (2003) Wonen in beweging: goed wonen in een goede woonomgeving. Maastricht: Gemeente Maastricht.
  - Gemeente Maastricht (1999) Structuurplan Maastricht 2005; de stad onder de loep, met een doorkijk naar 2025. Maastricht: Gemeente Maastricht.
  - Nix, T. (1947). Parochie en wijkvorming. Katholiek bouwblad, 22, 253-257.
  - Ubachs, P., Evers, I. (2010) 2000 jaar Maastricht. Zutphen: Walburg Pers.
  - Ubachs, P., Evers, I (1996) Voorkomen is beter dan genezen; 75 jaar georganiseerde gezondheidszorg te Maastricht. Maastricht: Stichting Historische Reeks
  - Venne, J.J.J. van de, (1964). Maastricht, een visie op de toekomst. Maastricht: Gemeente Maastricht.
  - Venne, J.J.J. (1959). Maastricht; samengest. met medew. van het Stadsbestuur Maastricht, o.l.v. J.J.J. van de Venne. Bouwrevue 1959
  - Weller, J. (2005) Stadsvisie 2030. Maastricht: Gemeente Maastricht.
  - Witteveen en Bos et al. (2006) Waterplan Maastricht. Maastricht: Witteveen en Bos.
  - Ziegler, F. (2007). Masterplan Parochiewijken; stedenbouwkundige visie. Rotterdam: Ziegler, bureau voor architectuur en stedenbouw.
-

BIJLAGE: HET ONTWERP

Legenda

- Parkeerplek
- Gras
- Heg (omheining)
- Fiets/wandelpad
- Voetpad
- Voetpad

Ontwerp, schaal 1:5000

